

Verbaal, gemaakt by den Hove van Friesland, tusschen den Drossaet, Burgermeesteren, Schepenen ende Raaden der stad Stavoren, en de Volmagtige van de gemeene Ingezetenen van Hemelumer Oudephart, Klagers ter eenre; en de Burgermeesteren, Schepenen ende Raaden, Opzetslieden, of haare Volmagten van Workum, Hindelopen, Wym., Britseradeel, Barradeel, Francker Buylendijcken, Harlinger Buieren ende Harlinger Vuytlandem, Doniauerstal etc. Beclaegden ter anderen zyden; rakende het in geschrifte stellem van het getal der pondematen van haare landem, en derselver waarde, door onpartydige en deugdelijke Personen op te maken, en aanden Hove over te leenden etc.

Den 14 January 1518

Opheyden geciteert synde ende comparerende voere den Hove van Friesland sijn in Persoone als by haere Volmechtige, de drossaet myt de Burgermeesteren, Schepenen ende Raaden der Stadt Stavoren, ende de Volmechtige van de gemeene Ingezetenen van Hemelumer Oudephart, Klagers ter eenre, tegen de Burgermeesteren, Schepenen ende Raaden, ende de Opzetslieden oft haaren Volmechtige van Workum, Hindelopen, Wymbrytseradeel, Wonseradeel, Barradeel, Francker Buylendijcken, Harlinger Buieren ende Harlinger Vuytlandem, Doniauerstal, Lemster byggae, Sneek, Geesterlandt ende Vuyttinger, deel, ende noch van Opsterlandt, Schoterlandt, wesleyde van Stel, lönckeverff, Hasscher byggae, Aemweert, Vuyttingerdeel, Oesthem, Atbegae, Westhem, Wolsjoon, Franckwert, Smorhem, Langerkouwe, Schraet, Insmorre, Hittmarsum, Hons ende Penningae, Beclaegden ter ander zyden: de voorsz. Clagers conterterende, dat by sententie van desen Hove verclaert, ende de Gedaignde gecondempneert souden worden schuldich te wesen, achtervolgende sekere reces, gemaect op den xxviii dach van Meye, in den jaere xv^e xxv. den tijt van thien jaeren lanck geduerende, alle pondematen lants in Hesterge, Duytendijckes liggende, ende die niet eenem waeter moeghen overvloedem, nae aduemanant te bezwaeren, om t samen die Duytendijcken in Hesterge te maken ende onderhouden, etliche van den Gedaignden in den voorsz. recesse begrepen, seggende, dat sy noch te vreden syn t voorsz. recesse volbringen, so verre alle pondematen lants die myt eenem waeter overvloedem, gelyckelyck nae aduemanant van den overden van dyen daer toe contribueren, en, de etliche anderen van den Gedaignden, ryck in denseluen recesse begrepen, mytten anderen Gedaignden int voergenoempde reces niet gespecificeert, ende der welcker landem nochtans myt eenem

water oeuwloeyen als de Clagers seggen, als die van Opsterlandt, Schoterlandt
 westeynde van Stellingwerff, Hasscher bylgae, Nieuweert, Nuyttingerdeel
 Oesthem, Ablegae, Westhem, Wulsem, Ferenkwerf, Smurhem, Langerhouwe,
 Schraert, Insomvre, Wytmarsum, Vons ende Perringae, sustinerende
 de contrarie, voornits diuerschen redenen, middelen, motyuen ende
 besmaertheyden, bypartijen van allen syden gealligeert ende voorts
 gebruikt, ende daer op persisterende: 't voorsz Hoff heeft verclaert, dat
 achtervolgende 't voorsz recess, in den jaere xxv op ten xxvij en dach May,
 toewarden op ten Landdach gemaect, sullem de Grietlieden ende
 de Burgermeesteren, Schepenen ende Raeden van den Grietlieden
 ende Steden, dewelcke in den voorsz recess genoemt ende gespecifi-
 ceert syn, tot hem geroepen ernige wyse, dueghdelijcke ende onpartydige
 Personen van denseluen Grietlieden oft Steden, by goeder verclaringe,
 ge, by geschrifte stellen, elck int syne, de menichte van den ponden,
 maten van kuere landem ende de weerden van dyen, ende de
 selue verclaringe op ten derten dach van Marcis naestcomende, tofemae-
 den in der Cancellieryn overbringen, myt hem brengende oock genoechsame
 Volmacht, om als daer in der saken eyntlich te disponeren, ende eenen
 ommeslach te maken; ende aengaende den anderen Gedagden, in
 den voorsz recess niet gespecificeert, ende der welcker landem myt
 der Gedagder landem, in denseluen recess geroert, myt eenen water
 oeuwloeden, alsoe de Clagers seggen, sal tot verwoke van den Clagers
 aen den Grietlieden onder denwelcken sy geseten syn, gescreuen
 worden, dat sy insgelyx de menichte van den pondenmaten ende
 de weerden van dyen, van den landem dewelcke myt eenen water,
 myt der Gedagder landem in den voorsz recess geroert, oeuwloeyen
 moghen by goeder verclaringe in geschrifte stellen, ende bynnen
 eenre maent tyt naestcomende, oock in der Cancellieryn overleue-
 ren, doch indien sy ernige merckelycke tegensreden te gebruycken
 vermaynden, dat sy op ten xxvij en dach deser maent, alhier to-
 ewarden in der Cancellieryn verschynen, om deselue ende oock
 de Clagers daer tegens gebort, geordineert te worden als bevoeren
 sal, ende oft ernige van den Ingesetenen oft Onderwater van den
 Grietlieden oft Steden voornemt, ende in den voorsz recess begrepen,
 onmillich mochten wesen, kuere pondenmaten lant aen te bringen.
 soo heeft 't voorsz Hoff, de Grietlieden ende de Burgermeesteren,
 Schepenen ende Raeden van denseluen Grietlieden oft Steden
 geauctoriseert, ende auctoriseert mitds desen, deselue Ingesetenen
 daer toe te moghen constringeren, by verbaute van den verwoegen
 landem, die te appliceren tot beueff ende reparatie van den dycken,

3
tot dispositie van den Hove, om 't selve all gedaen, ende de voorsz. declaratie
overgebracht, als dan by sekere Commissarissen, soo by den Hove seilken worden
geordineert, nae adivenient van der menichte van den pondematen van den
landen ende van den weerden van dyen, eenen ommeslach gemaect te
wordden, alst behoiren sal. Actum xiiii January. Anno xvc xxxiii. By myn
Genaedigen Heere Statthalder. Heeren Kempo van Hartema, Doctor, Eerst
van Germania Ridderem, Heesteren Maerten van Maerden, Francloys
van Alphen, Euerhardt Nicolaj ende Kaerle van der Rytssem, Raden. Keyser.
lycken Keysestyt in Vrieslandt.

(Was getekend, J. Bauwetten)

Schwarzenberg II pag. 537. 538

Wij Burgermeesters Schepenen ende Raedt mit sampt die gemeyne
 voogden des noorder Kerckes der Stadt Stavoren Delijem ende bekenn
 nen voor ons ende onse nacomelingen hoe dat wij eendrachtelicken
 tot nutticheit ende profyt onsen Kerckes voorsz. vijes coops vercoft
 hebben Hans Metcker van wegen (Eerstliche) Abajestat) drossaent
 nu ter tijt binnen Stavoren een leghe hoffstede leggende after onse
 parochie kercke daar Hans voorsz. nu tertijt een part betuont heeft
 streckende in die breete van die kercke aftermuere hent after over die
 vesten beholdelyk dat die pastoors tuun sal blyven zo/je nu ter
 tijt bestect is. Ende die vicaris(?) Schuure oock zo so/je nu steit
 ende die lengte van dese voorsz. hoffstede sal strecken wt de noorde
 van die kercke roester aff aent an Jernelis Brouwers steck in gegeven
 om een somma van penningen als voor ses ende dertich rijs
 karolis guldens ofte payment hoire(?) wande, welcke voorsz.
 somma Hans voorsz. heft ons raedt ende voogden voorsz. voll, all
 ende wall betaelt den laetsten pennig metten eersten, dair ons
 wal an heft genoech hier door loven wij voorsz. ende onthieten van
 wegen onsen Kerck Hans voorsz. ende zijn erfgenamen dese voorsz.
 hoffstede oock vry toe leveren van alle handen ende lieden aen.
 spraecke in alle parten beide (= zoowel ... als)
 Geestelyck ende waertlyck ende na een part van onsen stede ende
 des so sal Hans voorsz. ende zijn erfgenamen die lasten holden
 van die vesten so lang die hoffstede voorsz. is gelijk onse borgens
 doen after hoir huysen, sonder alle argelist des toe vorkonde so
 hebben wij Raedt ende Voogden voorsz. onse Stads segell doen hangen
 an desen brief int jaer ons heren Dusemt vijf/hondert acht ende
 twintich op onse lieve vrouwenavent visitatio

Collationam et anscultam (?!) et hec presens copia
 per me Albertum Bernardi sacra apostolica
 auctoritate notarium publicum ac Secreta-
 rium Staurie et concordat cum suo originali
 sigillato de verbo ad verbum quod protestor
 manu mea propria.

44
Wij Burgermeesters ende Schepenen der Stadt Stavoren, doen kennis
ende bekennen vermits deesen, hoe dat die drossaet Harns Metscher
is gecomen voor onse gemene raet(?) ende heft bijgeert consent
te hebben op die coop hie mit die Raedt ende kerckvoogden onser
stede voorsz. gedaen hadde van een leghe hofstede leggende toe
west after onse parochie kercke so breed ende lang mit die lasten
als sijn coopbrief ende quitantie daar af vermeldt. Ende vermits
an stede ende kercke goeden binnen Stavoren geen nijer wort
geholden ende die voorsz. coop oick redelyck is zonder enich by
droch vermits sulcx hebben wij voorsz. hier inne geconsenteert
ende dat consent machtich gegeven des toe oirconde wor hebben
wij Raedt voorsz. onse Stats secrete segell hijs byneden op spa
tium? (onleesbaar) geseth opten sesten dach des maents
Julij a° xv° xxviii (1528)

Stadboeck Stavoren.

P. A. de Lange Skavoren II

- 1594 Acte van eenige Ghescheyken in Vriesland, waarbij aannemen oplossinge te geuen van alle hunne opkoomsten, mits genietende een jaarlijks onderhoud den 28 July 1594.
de eerste ondertekenaar was: Nicolaus Handensis,
Abbas Skawrie in Hemelis Schwartzenberg IV, pag 861.
Jaarlykse Pensien, geaccordeert aan de gewerene conventualen ect.
den 22 october 1594.
o.a. Nicolaus Handensis, gewesene Prelaet t Hemelrum, 200 dalers
Scharwtsenberg IV, pag 864.
- 1595 Register van de Conventualen en Pensien, heyluyden bij de Staeten van Vriesland geaccordeert ad vitam, van den geenen, dewelke hen binnen Groningen tot Reductie der zelve staet hebben onthouden den 28 may 1585.
Hemelrum
Nicolaus Handensis, abbas, alt byjaeren, is geyund 200 gulden.
Scharwtsenberg IV, pag 875.
1600. Weesboeken 1600-1741. 14 delen. In no 3-5 (1616-1630) is een alfabetische index van persoonnamen. In no 8 (1655-1661) idem
1602. Boedel inventarissen, akten van boedelscheiding en aant. lxx stukken, meestal betr. vereffening van boedels 1602-1798. 1 part.
- Ryksarch. Er. Archief v. h. Hof Provinciaal Mr. J. Berns.
1621. Hypotheekboeken: 1621-1627, 1744-1757, 1773-1797, 1797-1811. 4 dlv.
Ryksarch. Er. Archief v. h. Hof Prov. Mr. J. h. Berns.
hierin ook koop. decreet, wandel, bijl. brieven en processen. Verbaal van verpachting van middelten te Skavoren, Hindel. en H. O. tot 1748.

Dit is dat recht dat de

Schepers van Stavoren ghemaect

ende geordineert hebben by raede der Hoetster binnen Stavoren

- (1) Ende die toe Schepenen worden ghecoren, die sellen sweeren als hierna geschreeven staet,

Dat Sweer gij van dese Daghe fluiden to Jaersdaghe

ende diem daghe als rechte Schepenen thoe wesen ende recht oordeel

to wijzen tusphen twee tale ende rechte onconde te dragen, daerommen

is over neemt, ende vth desern boecke thoe rechte als daer geschreeven

staet, ende dat niet thoe laten om lyf of om leet, noch omme ghener saecke willen. Dat v God alsoo helpe ende alle sijne Keylighen. ⁽¹⁾

(2)

Int eerste, so en sal geen man Schepene weese in Stavoren, hij en sal gepoet wesen aen leggende erve to twewerff lachtich ponden, daer hij een doode hals moge besetten, of hij to doene heeft ⁽²⁾

- (3) Voort, so en sal geen man Schepers wesen in Stavoren, he en sij hulgeboeren ⁽³⁾

- (4) Voort, soe wie thoe Schepenen ghecoren voort in Stavoren ende schelt niet quijt, die sal der stede geven vyf punt Enghelsche ende den Schepenen vyff punt, alsoo wel als der stede ⁽⁴⁾

- (5) Voort, so en mach geen man tuch dragen in Stavoren dan Schepenen, ende buten der stede vrijheit of buijten landes neemt dan ghe, waerde liide, die ghewaert sijn over alle landt, vthgenamen van rechtlycken saeckem ⁽⁵⁾

- (6) Voort, waent saecke dat Schepenen een vonnisse gewijst hadden, ende der stad boec anders hield, so sal die boeck vortgaen, ende dat vonnisse of ordel sellen achterbliven ⁽⁶⁾

(1) Eedsformulier der Schepenen te Sneek. — Gr. B. I. art. 3

(2) St. art. 32 — B. 1455. art. 8 — B. 1479. art. 6. — S. art. 8. — Gr. B. I. art. 7.

(3) B. 1455. art. 8. — B. 1479. art. 6. — S. art. 8. — Gr. B. I. art. 6.

(4) St. art. 33 — S. art. 2. — Gr. B. I. art. 2 — B. ix. artt. 39. 52.

(5) St. artt. 34. 150 — B. 1455. art. 14 — B. 1479. art. 30. — S. artt. 38. 39. —

A. art. 29 — Gr. B. I. art. 33.

(6) B. 1455 art. 15 — B. 1479. art. 17 — S. art. 20

- (17) Voort, wannen de Schepenen kesen Schepenen, die gecoren werden, die sellen sweeren by alsulcker pene als voorschreven is ⁽¹⁷⁾
- (18) Voort, daer een man een landt huert ende hij daer stadtbriefe of schepe-
nonbriefe op heeft, die sal bliuen byden lande al syn termijn wt na
synen brieve, al en waert sake dat die ghene, dien dat land toebehoorde,
dat land vercofte of verbeterde, nochtan's soo solde de heernman by sijn
heijr bliuen. Ende alsulcke voorwode sal de heernman synen lantheeren
weder holden als sijne brieve spreken ⁽¹⁸⁾
- (19) Voort, zo en mach men geen land noch huys setten to koope, ten sy behoore
beyde wille ⁽¹⁹⁾ dient land of huys toebehoort. (19)
- (10) Voort, daer lude mande hoessteden hebben binnem Stavoren, ende daer
eenich van [Wem beidem den anderen hinderen wilde an tho verhuiren
of to verbuiren, soo machte die anden die hoesstede setten to hure to
twinlich iaren off thoe den eersten brande, toe nemen of thoe geven,
maer wilmen daer en steenhuis op buiren, zo mach men een
aerie setten tot enen ewelijcken hure.
- (11) Voort, zoo mach twe huuschap in eenen huysc wonen off mande huse
hebben, ende de een met den anderen niet overeen en mach, die
geene, die dan vanden anderen wil, die sal dat huys schietem sunder
des anderen cost of schade ende op sijns selfes erve, ende alsoo ducht,
datmen daer niet door sien en mach ⁽¹¹⁾
- (12) Voort, were dan enich van hem beidem, die syn deel toe hure gawe, die solde
dat luden to hure ghenen, die een Schepem duchte weselyc [to] wesen.
- (13) Voort, zoo nie een huys bouwen wil, die salt setten bijrade van Schepenen ⁽¹³⁾

(17) St. art. 4. - B. 1455. art. 5. - B. 1479. art. 3. - S. art. 4.

(18) L. artt. 74, 76. - A. art. 4.

(19) St. art. 36

(11) B. 1455. art. 68. - B. 1479. art. 78. - S. art. 79.

(13) B. 1455. art. 62. - B. 1479. art. 72. - S. art. 81. - Gr. B. VII. art. 1.

- (14) Voort, welc man of wijff huise huere ende binnen den termine vth den huise varen wilden, soo sellen sie velle huere gheven, ende commonse hiet int huise, soo sellen se geuen halve huere. Maer varen sie vth den huise in een ander huise ende sie doen dat huise andren luden toe huiren geuen, soo sellen sie dat huys atselcke verhuire, dat Schepe, hem dienet dat weselijck sij. ⁽¹⁴⁾
- (15) Voort, zoo mie een lant tweewaruen voorcoopt of voorset, die verbeurt twe pond Enghelsche tegens die stede, ende daarna een eerlos man tho bliuen. ⁽¹⁵⁾
- (16) Voort, zoo en salmen nootwaert aendie oostersyde aen Stavoren geene koffstede noortlijcker maecken dan sie nu ter tijt syn ghelegem byder stadsluse, by peene van twe pondt Enghelsche ⁽¹⁶⁾
- (17) Voort, van wat huise brant comt, ende de ghene, die int huys wonen, de brant voorstoppen ende verheelen wilken, ende geene hulpe en roepen, ende dan luydam van buiten thoecorren eer dan sie of hij hulpe roepen, die verbeurt een Rijnsche gulden ⁽¹⁷⁾
- (18) Voort, so wat poorter toe den brande niet en quame ende roepen hoorde, om den brand toe beletten, die verbeurt achte pont. ⁽¹⁸⁾
- (19) Voort, zoo mie een steenwerck maken wil, die mach syne mure legghen half in synes nabuers lant, ende de man off vrouwe sullenhoev mant op breken ende ruern den gheenen, die bouwen wil, ende de mure salmen leggen by Schepenen, ende niet dunner dan van twe steenen, ende wil hine dicker maken, dat sal ewen by Schepenen.
- (20) Voort, doet een man een steenwere aen synen nabuer, die sal die mure gheltem half. to der Schepenen seggen: ende leggen sie hoore gooten op de mure tusschen hem twee, soo sellen sie die gooten beyde maken ende

(14) B. 1455. art. 57. — B. 1479. art. 67. — S. art. 34. — L. art. 70.

(15) St. art. 35. — B. 1455. art. 65. — B. 1479. art. 75. — S. art. 74. — Gr. B. VII. art. 12.

(16) L. art. 139. — Gr. B. IV. art. 2.

(17) B. 1455. art. 100. — B. 1479. art. 115. — S. art. 206. — Fr. S. art. 11. — L. art. 30.

(18) B. 1455. art. 101. — B. 1479. art. 116. — S. art. 207. — L. art. 24.

gheldem, ende den geenen die bouet, die sal des anders huys weder decken laten buiten al syne costen.

- (21) Voort, bouet en man hoger dan syn nabuiger, so sal de ander ene goede goote maken laten op syne cost, ende die daer bouet, die sal hem toe hulpe geven voor elke Staversche elne als op ter bruggen hanghet; een half loot seluers, alsoo lanc alsoo de goote is, ende een elne buiten huise toe der wateringe, ende wil dan die daer bouet daarin wateren, so sal hije daarna staende houde.
- (22) Voort, daar een man een landt gehuyret heeft ende daar een huis op heeft, ende op dat landt geene brieue en syn, ende dat landt clam toebehoort twee luden of drie of meer, ende daar clam eenich mede waere vanden geenen, dien't landt toebehoorde, die de helfte vanden lande syn ware of min, ende hijt den geenen, diet behuyt hadde, verdueren wilde, ende om aluelcken hure hiet geven en wilde, al hijt te vooren hadde, zoo sal die geene, dien de helfte of min toebehoort, dat landt setten op een hure, syn aendeel toe geven of alheel toe nemen, ende so zal die geene, diet behuyt heeft, synen keure hebben to nemen of toe geven. Ende maect oec sake dat eenigen vanden ghenen, diet landt toebehoorde, meer dan die helfte syn ware, ende hijt dan oec om die eerste hure niet laten en wilde, dat die huestede toe vooren to hure gaf, so sal die ghene dat landt setten als voorseyt is, dien thuyt toebehoort, dat op dem lande staet.
- (23) Voort, daer een man een land of een huys gehuyt heeft, ende daar geen brieuen op en syn, ende die huysman dan niet overeen en draegt met syn landheer hoe groote syn huys is, die hij buytgeren sal, ende die landheere meer van hem hebben wil dan die huysman seyt, zo mach die huysman met zijne rechte weten hoe veel hij to hure geven sal van een jaere, ende hij gene voorwaerden met hem gmaect en heeft, dat hij hem meer of min schuldich sij, maer becomt hij hem niet, so is die lanthere sijne heer nagher in to minnen dan die huysman toe uitgave van enen jaere (13)
- (24) Voort, zoo en moet niemant in Staroren landon of husen geven binnen der stad geestelycken luden, noch vercoopen, noch versetten, noch in eenich clooster daernede gaen, by penen van driem mare seluers; ende

waert saecke dat eenich mensche hier en boven dede als voorseyt is,
dat en soude niet staende bliuen, ende gheuen die voorseyde pene (14)

- (15) Voort, so sal geen man of wyf pandem nannern hoger dan twee schelling
grote payments, tensij by Schepnern, by achte ponden.
- (16) Voort, die pandem salmen opbieden drie reektdaghen den eenem na den
anderem, ende toe den vierden reektdaghe salmen den clagere die pandem
eyghenem (15)
- (17) Voort, so maer schepnembriueren syn opschulden, ende die dach voorleden is, ende
men dan voor Reet comt metten briuere, so salmen den clager een onver-
treet reet doen, ende so sal die Rechter voren gaen, alsmen panden sal,
met den Schepnern, die hem naest geseten syn, mitter summe by hues
larne omme die to hues synt. (16)
- (18) Voort, alle penningenschuld, die Schepnem niet en kennen, dat salmen ont-
schuldigen mit enen haent (17)
- (19) Voort, so en sal men ghenen man buerbriere geren, hij en sy wvonachtich
binnen Glavoren. (18)
- (20) Voort, so wie wt der stad voere over besettinge, die verbeurde dertigh Engelsche, ende
die schuld op hem bereet. Maer die den anderem beset heeft, die sal noemen
die schulde, hoe groot dat sie is, voor goede knapen, als hij den anderem laet
bisetten (19)
- (21) Voort, zoo nie gepant wert van Schepnern, die pandem sal de clager holden veer,
tien daghe of meer ende daarna opbieden drie reektdagen als voorseyt is, ende
to den eersten reektdaghe, als die clagere die pandem opbieden wil, so sal hij

(14) B. 1455. art. 109. - B. 1479. art. 128. - S. artt. 75, 88.

(16) St. art. 31. - B. 1455 art. 30. - B. 1479 art. 36. - S. art. 64

(17) B. 1455. art. 31. - B. 1479. art. 37. - S. art. 52.

(18) B. 1455 art. 29. - B. 1479. art. 35. - S. art. 47.

(19) B. 1455. art. 34. - B. 1479. art. 40. - L. art. 3.

(20) S. R. art. 27. - B. 1455. art. 28. - B. 1479. art. 27. - S. art. 66. - L. art. 160. - Gr. B. VI. art. 26.

dien man dagen laten, die ghepand is, of syn wyf, sonder anghelist. (31) a)

- (32) Int eerste, so en zal neem man in Stavoren Schepenen wesen, hij sal ghege-
det wesen ende hebben in goeden goede CC elynckdaers na waenderinghe
die Schepenen, die si kiesem. Ende die olde Schepenen by hoor eet te kee-
die to profijt ende nutticheijt der meente ende der Stadt diemem. (32)
- (33) Item, so wie to Schepenz ghecoren wort in Stavoren ende scheldet hij dat
guijt, hi sal die Schepenen ende der stede geven x Rynse gulden. (33)
- (34) Item, so en mach ghiemant tuuch dragen in Stavoren dan Schepenen,
wtgeseit testament of leste wille die priesterem, den die menschen dat
sacrament gheue, die mogen met twee oirconde tieghen, daer si daer
nemem, tot xx salden b) toe, voert die pont in syn macht. (34)
- (35) Item, so wie land of een huus tweewerue vercopet of verset[t]et, die verboort
III Rynse gulden teghen die stede ende tieghen die Schepenen also reke,
daerna een eerloos man te bliuen. (35)
- (36) Item, waert saecke datter ernent onrecht goet vercopet, land ofte huisinghe,
die verboort tegens die stede XI Rynse gulden ende teghens die Schepenen
also reke, ende dat goet tweuolt weder to keeren den gheme, die dat goet
toebehoort, daarna een eerloos man te bliuen. (36)
- (37) Item, so alle dat scriuen staet by Engheliche ponden, dat salmen betalen
met vijfte halve Rynse gulden.

(31) St. art. 26 - B. 1455. art. 30. - B. 1479. art. 36. - S. art. 64.

(32) St. art. 2 - B. 1455. art. 2, 8. B. 1479. art. 2, 6. - S. art. 1, 8. - Gr. B. I. art. 2, 7.

(33) St. art. 4. - S. art. 2. - Gr. B. I. art. 2. B. IX. art. 39, 52.

(34) St. art. 5. - B. 1455 art. 24. - B. 1479. art. 30. - S. art. 33. Gr. B. VII. art. 12. R. art. 19. Gr. B. I. art. 33.

(35) St. art. 18. - B. 1455 art. 65. - B. 1479. art. 75. - S. art. 74. - Gr. B. VII. art. 12.

(36) St. art. 9

(37)-(40) S. art. 245. - L. art. 143-146. - Gr. B. III. art. 1 B. VII. art. 20.

a) In h.S. zijn hier bijna 2 pagg. open gelaten.

b) Saelden?

(38) Item, alle marck Enghele, salmen betalen met drie Rynse gulden.

(39) Item, een marck lodich silvers salmen betalen met acht Rynse gulden.

(40) Item, alle schelling Enghele salmen betalen met achte bottins.

(41) Item, een ritter of een arm man, die die schellinghe raden of te eerste slacht a) hiet hogher te ghelden of te boeten dan hi ghelden mach, mer wart dat een rijk man den armem of te den ritter eerste sloghe, so salmen boeten ende ghelden na inhout der stadboeck.

(42) Item, dat die Rechteren half also wel b) hebben als an die aen sake misdaden, utgeseit van dootslachten.

(43) Item, voort so salmen niemant gheen recht doen van brieuen, die van penricksulde holden, daar in xx jaren niet mede sproken is. Item, so en salmen niet ghene brieue winnen, die holden van pacht van huse ofte stede, daar binnen xxx jaren niet mede sproken is, ende niet be. wesen moghen, dat sy binnen die voors. tyt pacht boert hebben, utghe. seit van woeste hofsteden (43)

(44) Item, zo sal ghiemant winnen binnen onser stad mit schepesbrieuen, utgeseit die vercooper of syn rechte aerfnaem.

(45) Item, zo sal niemant huisinghe vercoopen, daar pacht utgaet, id sal bij die gemen raed ende moet wesen, die de pacht ofte rente daarut heeft. of het maer dat Schepenen dochte meughelijck to wesen, dat die koper dat huss verbeteron wolde.

(46) Item, wat niet in dat Statboeck scriuen staet, dat salmen rechten na

(43) S. art. 55. - Gr. B. v. 11. art 21

a) In MS. staet „slacht.“

b) Vermoedelyc moeten wij hier „veel“ lezen

die Keyzersrechte ende na onse Landerechte (46)

(47) Item, alle boete, daerom na Woldenser a) boeten beschouwt ende in onse Stadboeck niet schreven staet, dat salmen boeten met drie boeten (47)

(48) Item, waert saecke datter ymant slouch & aen een anders) huus bij nachte met haestigher hant, ende daar geen bewijs to hadde, die solde syn onscult doen met drie handen, die die Schepenen naughelic duncket te wesen. (48)

(49) Item, voort zo nie en Slavoren misdaen wort, die salt betughen met twe borghers of borgh — die gheen egghe daarin dragen, die sulken haer eet daartoe doen, ende die aenspreker sal diergelijcken doen.

(50) Item, zoo salmen ghelden een quaet voort mit x Stuiers een boete (50)

(51) Item, zo en sal gheen vader oer syn kindes saecken fondenis wijzen, noch kijnt over die vader of moeder, noch die broeder over broeder of suster (51)

(52) Item, die een openbaer menest lueert, daer die Schepenen wijtlic is, die heeft verboet negen dat Recht ende die stede x Rynse gulden, ende daer te bouen salmen wtleggen tiegens de Deken, ende daarna len oerloos man te wesen (52)

(53) Item, zoo en sal niemant hofsteden betimmeren over de strate, daar in voortyden gheen huus ewer) heeft.

(54) Item, zoo sel die Deken neen recht voren oer ghiememt verren dan die Schepenen hem to gheuen.

(55) Item, wat die Dekente claghen komt to vromwin ende to afterwin, dat sal hij wtrecken binnen onser stad sonder panden.

(46) B. 1455. art. 122. — B. 1479. art. 147. — S. art. 247.

(47) L. art. 74

(48) St. art. 99 — B. 1455. art. 94. — B. 1479. art. 108. — S. art. 112

(50) St. artt. 88. 89. 90. 91. — B. 1455. art. 96. — B. 1479. art. 111. — S. art. 106. — Fr. B. art. 14. — E. 1465. art. 6
Gr. B. III. artt. 3. 4.

(51) B. 1455. art. 7. — B. 1479. art. 5. — S. art. 7. — Gr. B. I. art. 15

(52) Gr. B. IX. art. 42

- (56) Item, zo sal die Deken niemant laden buiten onser stad to Rechte van onse burgers of inwoners.
- (57) Item, zoo sal ghien Deken tieghens onse stadboeck doen of wijsem; waert saecke dat Deken van Stavoren tieghens dese voors. ponten dede of erniet hier to boven moeyde, ues koste of scade hier quame dat salmen verhaelen ops syn borghe.
- (58) Item, waert saecke datter enich Deken ware, die teghen onse stadboucke dede, die sal verboert hebben xx mark, ende dat die Dekens borge to koden.
- (59) Item, zo wie verdelinge breket by achte ponden van Schepenen ende Raed, die sal gheuen seven botkens dem Rechteren, ende die Schepenen bi hoer eet niet mynte nemen, voort alle sellinge bouen achte pont voors. daarna te rekenen.
- (60) Item, voortmeer sal geen Schepen opden anderem teren, ende den brake sullen sij telcke deelen, als sij to huus sint, daer si to like reekten.
- (61) Item, voortmeer zoo salmen ghemenghen tollensbrieff gheuen of hij sal jaer ende dach in die seijet van Stavoren voort hebben, noch geen voortter werde eer der tijt tho datre jaer ende dach in Stavoren voort hebben, ende oec soo salmen ghemenghen tollbrief gheuen a) oft ferndeel vandat schip sal tho Stavoren tho huus hoere, ende die schipper salt mit de redenen b)wise (61) b)

(61) L. art. 5 — E. 1418. art. 10 — E. 1465. art. 8 — Gr. B. VI. art. 9.

a) In MS staat „ghemenghen“ — b) In MS. volgen 4 onbeschreven pagg.

Van rechtlycken saccken.

- (62) Voort, so welck poorter den anderen dootslaet binnen Stavoren of buiten Stavoren, die sal den dootden ghelden synen erfname met zestiene marc lodichs selvers ende ene kalice, ende den Rechte twintich marc Inggheles van Inglaent (62)
- (63) Voort, so wie den anderen dootslaet of enige saccke doet over roene of over enen rechten kantrede, die salt verbeteren neghenwante boete hem of synen erfname ende negenboete den Rechte, so wie slaet of weder slaet of weert geslegghen (63)
- (64) Voort, so wie over enen vrede recht binnen eenem huse, dat sal wesen dertienboete, het en ware schiede in een taverne, dat sie bier of anderem drane ontvangen hadde, om gelt, dat ware gelycker wijs oft opder skaten ware (64)
- (65) Voort, so wie den anderen eenen voet of kant of slaet of een oge wtsteect, die salt gelden voor een vierendeel van eens mans ghelde alst voorseyt is; ende heeft hy des goedis niet, so sal hyt verbeteren met gelycken ledem. (65)
- (66) Voort, so wie den anderen doet ene leeme a) of eenen ghes[?]ual of ene breynwonde, die salt verbeteren die hijt doet met viertich schelling Inggheles ende den Rechte alsoo vele; ende waert sake dat de leeme a) elene ware, dat soude staen tot vermindern van Schepenen; ende hadde hy des goedis niet, so sal hijt verbeteren met gelycken ledem (66)
- (67) Voort, soe wie een mes treet of een sweert opden anderen, die verbeurt tve pond tegens den ghenen, daerhijt op treet, ende tegens t Recht alsoo vele (67)
- (68) Voort, so wie den anderen doet ene dolixmate, die salt verbeteren dien hijt doet met ener marc Inggheles ende den Rechte alsoo vele (68)

(62) St. R. art. 7. - B. 1455. art. 69. - B. 1479. art. 79. - S. art. 117. - E. 1465. art. 1. - Gr. B. IV. art. 1. B. IX. art. 55.

(63) St. R. art. 8. - B. 1455 art. 78. - B. 1479. art. 90. - S. art. 116. - Fr. B. art. 11. - Gr. B. V. artt. 3, 5, 7, 8, 11.

(64) St. art. 104. - B. 1479. art. 109. - Gr. B. IV. art. 30

(65) St. R. art. 13. - Gr. B. III. art. 21.

(66) St. R. art. 14. - Gr. B. III. artt. 16, 27, 28, 29, 30, 33

(67) B. 1455 art. 77. - B. 1479 art. 89. - S. art. 101. Fr. B. art. 6. - E. 1465. art. 3. - Gr. B. III. artt. 15, 16.

(68) St. R. art. 12. - Gr. B. III. artt. 15, 16

a) In MS etc. ...

- (69) Voort, so wie eenem Schepenen misdoet binnen Stavoren, dat sal wesen drieboete ende misdoet men eenem Schepene, daar hij is onder stede orbaer of onder stede reyse, dat sal wesen neghenboete (69)
- (70) Voort, vaert een Schepen om syns selvis orbaer ende om syns selvis comen, schap, ende wert hem misdaem buiten Stavoren, dat sal wesen niet dan slechte breucke boete.
- (71) Voort, van dootslaeghen ende van groeten saecken, daar sal men die onschult of doen met twaalf handem (71)
- (72) Voort, so wie den anderen slaet metter vuist of ene bloetwessing doet of enen fassang of eenen hardewang, die verboort vier schilling Inghels tegens den gemen, diem hijt doet, ende den Rechte alsoo vele, ende slaet hijne drie warven metter vuist of doet hij enighs van desen ponten voorsejt drie warven of meer, hij en sal niet meer beteren dan drie slagen a) of van welken dat hijt doet. (72)
- (73) Voort, waert saecke dat een twist gewiele in Stavoren by dage of by nachte tusschen onsen porters, zoo wilken wij Schepenen, dat alle die geene, die buiten Stavoren syn ende die diem partijem toebehoorden van maegschap of van smagerschap, dat sie eenen vasten vrede hebben viertien dagen dolanma dat de twist viele, zonder argelist, ende dat men daer eet over dede, dat soude wesen neghenboete (73)
- (74) Voort, alle andere wondinge sal men boeten, alsoo als men dolanma beschoum mach, na Wolder boete (74)
- (75) Voort, so wie den Schepenen weigert enen vrede, die verboort achte schilling Inghels alsoo dicke als hijs weigert, des sal men hem drie warf vernemen ende niet meer, ende ten vierde male sal men hem vrede beden, nochtans sal hij vast ende stade blyuen of hy vilijke metter handt gegeven ware (75)

(69) B. 1455. art. 73. - B. 1479. art. 83 - S. artt. 124. 125. 126. - Gr. B. IV artt. 2. 3.

(71) St. Pr. art. 31.

(72) St. Pr. art. 11. - B. 1479 art. 88. - S. art. 105. - Fr. B. art. 5 - Gr. B. III art. 11.

(73) St. artt. 82. 83. - S. art. 115 - Gr. B. 4 artt. 4. 11. - B. 14. art. 15.

(74) St. art. 47 - B. 1455. art. 69 - B. 1479. art. 79 - S. art. 110. - Fr. B. art. 7. - A. art. 19. - E. 1465. art. 2.

(75) St. Pr. artt. 9. 10. - B. 1479 art. 92.

a) Het 165. leest, "clagen".

(74) Voort, die hoghste boete, diemmen in Stavoren vervechten mach, dat sal wesen dertiene boete, het en ware saccke dat Schepermen enen vrede hogen verpeende.

(77) Voort, zoo en machmen genen man campen binnen Stavoren. (77)

(78) Voort, zoo wat porter in Stavoren by dragem wert met valscher mate, daer hij mede gemeten heeft, of met valscher wichte, die verbeurt twintich schelling Ingghels. (78)

(79) Voort, zoo welck porter eenen dief vaet met synen goede, die man sal hem dat goet binden op den hals ende daermede voort Recht bringen, ende diem salmen recht doen, ende de porter sal syn goet weder hebben. (79)

(80) Voort, zo wie by nachte in eens anders huus comt by slotene deure ende by rakenne fuire, ende zo wat die mischiet, dat sal wesen ghesuallick binden huus, ende wat hij weder doet is negenbode. (80)

(81) Voort, zo wie een vrede metter handt selren ghyft ende sloghe hy over den vrede den gemen, die hij den vrede ghegeven heeft, met voorsate doet of handt of voet, of stake hij hem een oghe wt, die soude daarna geen tugh dragen in Stavoren tot synre brake. (81)

(82) Voort, eenen gast salmen vrede gheven vierdrien dagen loeng ende niet langher, het en ware sake dat hij soene nernen of ghenen wil of doen wil. (82)

(83) Voort, van porters salmen enen vrede nernen to vier terminen, dats to verstaen van Onser Vrouwen Lichtmissen to Meyendaghe ende diem dach al, van Meyen daghe to Sinte Jacobsdaghe ende diem dach al, van Sinte Jacobsdaghe to Allerheilghendaghe ende diem dach al, van Allerheilghendaghe to Onser Vrouwen Lichtmissen ende diem dach al, sonder anghelist. (83)

(77) St. R. art. 4

(78) St. R. art. 12. - Gr. B. art. 3. - L. art. 132. M. art. 6. - A. art. 8. - E. 1468 art. 20.

(79) St. R. art. 13. - B. 1455. art. 91. - B. 1479 art. 105. - S. art. 110

(80) B. 1455. art. 92. - B. 1479. art. 106. - S. art. 110. Gr. B. IV art. 25

(81) Gr. B. V. art. 5

(82) St. art. 72. - S. art. 115

(83) St. art. 73. - S. art. 115. - Gr. B. III art. 11

104) Voort, alle brake, die gebroken worden tieghens t' Recht, ende alle boeten, die men boeten sal, dat gelt salmen bitalen to vierciem dagen.

105) Voort, van allen vechtlijken saecken, die buiten Stavoren vallen, des sal boete ende brake wesen gelijc oft binnen Stavoren geriele, vtgenomen van quade woorden, die die bij hem selven reuoenen, daar sal geen brake of gaen.

106) Voort, so maer knechtom of maghedem dienen in onser stede, ende de vechten of schelden, die stillen alsulke boete ontraen ende opbeuren ende vtgheren als onser stadt recht is, so wat boete van vier schillingen is ende niet hogher; maer waer die boete meere dan vorseijt is, dat soude men recken na onsen Landrechte, dit is to verstaene van onsen landlieden.

107) Voort, waert saecke dat die weert of de weerdinne horen dienstlieden gane eenen slach a) of twe, daer mochten hij of se niet aen verboeren, des sijt seeren willen, dat sijt wel verdient hebben (81)

108) Voort, so wie den anderen schelt hoerenworn of dief of loesman of mor, denare of alsulke woorden diergelijcke, dat sal wesen drieboete, het en ware saecke dat de woorden waer were ende openbaer, so ist eenboete ende niet meer, (82)

109) Voort, enich man, die aldus geschoueden worde als nu vorseijt is, ende were de woorden niet maer noch openbaer, ende al seyde hij oam weder: du liechst, die verboerde niet.

110) Voort, so wie den anderen spreect quade woorden, ist man of wijff, twewaren of meer, die ghene, die de quade woorden spreect, die sal den anderen beteren een quadt voort ende niet meer, op de tijt (83)

111) Voort, so wie den anderen spreect quade woorden op den Raethuse, dat sal wesen gelijck dien oft opder straten mare.

(81) B. 1455. art. 47 - B. 1479 art. 53. - Gr. B. III art. 11

(82) B. 1455. art. 96 - B. 1479 art. 11. - S. art. 106. - Gr. B. art. 14 - E. 1468 art. 6. - Gr. B. III artt. 3. 4.

(83) St. art. 50

a) In A.S. staat, 'clack'.

- (92) Voort, van allen rechtlycken saeckern, die op den voorseiden huse gevele, dat sal wese gelijc dien of in enen anderen huse ware.
- (93) Voort, ware dat sake dat een porter medede weder enighen man opten lande van Friesland, dat soude hij verbeteren bijden Schepenen, by eenre penne van twee pond Engghels, of weder enighen gast van buiten, byder voorsejder penne (94)
- (94) Voort, wilde onse landluede enighen dooden man leggen [anders] dan op den rechten handadigen of sijne naeste maghen, dats viere van syns vaders wegen onse drie van synre moeder wegen, dat soude onse stede wederstaen op hare cost ende een wotnemer wesen, sonder aghelist; maar dit is niet van onsen porters.
- (95) Voort, waert saecke, dat enich porter binnem onser stede, die gheen Duutsch man en is, ende sate op onse porters lande of moorde in onse porters huse, ende sloghe hij eenen man doot, dien dooden man salmen seggen ende leggen op de rechten handdadigen ende hiet op den ghenen, diet land oft huys toebyhoude, ende wilde men hier tigens eet doen, dat soude onse stede tegenstaen op hoore cost ende een wotnemer wesen, sonder aghelist.
- (96) Voort, so wat porter van Stavoren goet nemt of rovet buijten landes of Heren tolne ontrovert, ende een ander porter daeromme lijtschadicht worde, so sal die ander porter den anderen schadeloos houden bij rade van Schepenen, alsoo verre als ment op hem bijproeven mach met goedem knapen, die gewaert syn over alle land.
- (97) Voort, so melc porter van Stavoren op enigen van onsen porteren claghet of spreet in enigen rechte buiten der stede rechte binnem landes of buiten landes, die verboert twee pond Enggles (98)
- (98) Voort, so sal alle boete ende braecke wesen bij oudem Engghelschen van Engeland.

(93) Gr. B. IV art. 19

(97) St. Pr. art. 6. — B. 1455. art. 37. — B. 1479 art. 43. — S. art. 60 — L. art. 11.

- (99) Wort, so mie an een huus stoot of slaet met haester kant, die verboert achtepond neghens de weerd of weerdinne vandem huuse ende neghens Recht also vele, ende daer toe diem schaden vandem huuse to verbeteron to Scheperen ordineren; ende alsoo menich man alst faict doet, alsoo menighe achtepond als voorseijt is. (99)
- (100) Wort, so vele man of wijf dem anderen ghiet onroecdelijc in syn aensicht of anderswaer an hem, die verboert tieghens diem ghenen diest ancoont, vier scilling Enggelsche ende neghens Recht also vele. (100)
- (101) Wort, so en moet geen man, die woonachtich is binnem Staveren, ontseggem vandem of Hedem of enigherhandem ludem, het en ware bij gemenen Scheperen, ende waert sake dat enich man ontseg dede buiten Scheperen als voors. is, die verboert drie pond Enggels, noch, kans so soude hij vter stede varen metter woone met wiue ende met kinderen tatter tijt dat hij dat ontseg weder afdede, sonder aerghelist. (101)
- (102) Wort, waert saccke dat enich gast van buiten misdadich ware of dat hem misdaen ware van porters van Staveren, ende de gast binnem Staveren quamme, so vele porter van Staveren diem gast met hoemoele of met haesten moede of met drange byder straten met hem dringen of gaen wilde tieghens der wederpartien wille, also menich porter als mettien gaste ginge, die verbeurde elc een pond Engghels, het en ware saccke dat de gast zoene nernen of gemen wilde als onder stede geleghem ware, ende hij dat doonne de Scheperen te voren getoont hadde, so en verboert den voors. porters niet, dit sonder aerghelist. (102)
- (103) Wort, so mie van buiten recht in een huus, die verbeurt ene welt, ende also menich man also menighe welt, diest fayt doem, ende elc mit achteponden neghens den weert of weerdinne vandem huuse, maar so wie hem weert vten huuse, die en verbeurt neghene welt. (103)

(99) St. art. 48. - B. 1455. art. 94. - B. 1479. art. 108. - S. art. 112

(100) Gr. B. art. 5. - Gr. B. III. art. 20

(101) B. 1455. art. 83 - B. 1479. art. 97 - S. art. 146. - Gr. B. VI. art. 31

(102) B. 1455. art. 36. - B. 1479. art. 42. - S. art. 109. - Gr. B. IV. art. 17

(103) B. 1479. art. 109 - Gr. B. IV. art. 16

(104) Voort, so wie dat recht binnen den huise, alsoo merick man also meri-
ghe welt int huus ende dergeliken stem huise, elc slechts eene boete
als voirs. is, het en ware saecke dat een op een lavenne ware, ende
Sij syn of anderen draenck om gelt ontrangen hadde, dat ware
vri gelicke der straten, ende ware indien huise ene vrouwe gele-
gen van kinde binnen horen ses eukern, so zoude wesem elcke
welt tweboete ende den Rechter also vele (104)

(105) Voort, alle boete ende brake, die by olde Engelse gescreuen staen,
den broke salmen betalen met twe ende dertich groote van
hier schellingen Englos. (105)

(106) Voort, so wie in Staerren weert vredevoos lecht, die sal gefijn
achte postulaten, hieren dome stad, hieren den Schepenen, ende
nemanit hem indem vrede toe [nemen] alen die mene Schepen,
die hem vredevoos a) hebben geleghen, ende heij sal den clageri
holden. b)

(104) St. art. 64. - B. 1479. art. 109 - Gr. B. IV. art. 30.

(105) Gr. B. III. art. 1.

a) 165. leest „vredelaet“. - b) In H.S. byna 2 pagg onbeschreven.

Van Voorwaerden te houden.

107)

Voort, Knechten of Maeg.

den, die in onser ^{diens en de} Steden ^{bisteden} -

comen sie niet in horen dienst, die sullen geven horen
heren of vrouwen half loon of syn sie in enigen
dienst ende sie daar wtgaen. so sullen sie geven
all heel loon. (107)

108)

Voort diest man of wijff die knecht of maget
hebben gehuert ende willen sie se niet hebben,
Zoo sullen sie hem geven half loon. Zoo maar
knechte, of magden in eenen dienste sijn,
ende dan man of wijff sreenen willen
of bijwijsen mogen, dat sie horen dienst
verbeurt hebben, ende willen sie horen dienst
luden overlof geven, zoo sullen sie hem lonen
bijden termijne, daer sie gedient hebben. (108 a)

(107) B. 1455. art. 46. - B. 1479. art. 52. - S. art. 170. - L. art. 170. - Gr. B. VIII art. 39

(108) B. 1455 art. 46. - B. 1479. art. 52. - S. art. 170. - L. art. 170. - Gr. B. VIII art. 40

a) In M.S. 3/4 pagg. onbedekeren.

Van huwelycken saecken.

- (109) Voort, soo welck porter in Stavoren wyff neemt, zoo sal hoerer
 twee goet, dat sie to gadere brengen, weeren half ende half,
 ende wat sie winnen of veroveren of onbestaet, dat sal weesen
 half ende half, het en ware saecke dat sie niet anderem vromer
 den to gadere gaerne (109)
- (110) Voort, zo maer man ende wyff vergaderen in echtschap ende porters
 in Stavoren zijn, ende hebben hij of de getroude kinderen, zo sullen
 de kinderen also na de goede weeren als hij of se, het en ware sake
 dat hoere goed te voeren geschieden ende gedeelt ware of dat sie
 bij anderen voerwaerden te daren te gadre gaerne.
- (111) Voort, zo maer een man of een wyff ghetroude kinderen to gadre hebben,
 beide sonen ende dochteren, zoo sal hoeren twee goet sterven op
 haare sonen ende [desgelijcken] a) op haare dochteren, al beide
 gelijc erve to weeren, ist dat die hoor wal tiert (111)
- (112) Voort, hebben sie zonen ende ghem. dochteren, ende sie dan by hoeren
 liue enen of twee sotgeven to wive, ende dan noch meer sonen in
 huus behouden, ende daarna haer ouders sterven, so sal de zone,
 die een wyff heeft, dat goet of de weerde vanden goede weder
 onbrengen, dat hy sotgervert heeft, wil hy deelschap ontraen vanden
 andren goede (112)
- (113) Voort, hebben sie dochteren ende ghem. zone, dat zal weesen desge-
 lijcken als nu vooren geseijt is vanden weeren, e converso (113)
- (114) Voort, heeft een man ende een wyf dochteren ende ghem. zone, ende
 sie dan de dochteren to male sotgeven bij haer liue, ende si der
 enen meer hebben gegeven te manne dan der ander, ende haer ouders
 dan sterven, so salmen der dochter der minst ghegeven is, alsoo veel
 vten goede gheven, dat se gelijcke rijke zijn van haer ouders goede, ende

(109) Gr. B. II art. 8 B. IX art. 3

(110) —

(111) Gr. B. IX art. 56. 6

(112) Gr. B. II art. 10

(113) Gr. B. II art. 14

dat ander, dat daerna overblijft, volmen gelycke delen, ende is des
goets niet zoo vele datmen se alle gelycke rijke moghe maken, so sullen
die ghene, die minst hebben gehat, dat selve goet behouden, dat daer
over is. (114)

(115) Voort, is daer een man ende syns vaders ende synre moeders goet
op hem lijster, ende heeft hij susteren, ene of twee of meer, byraeden
by synen liere, ende behout hij noch eneer susteren vanden huis onbe-
raden, ende sterft hij sonder getrouden kinderen, so sullen die
geene, die beraden sijn, dat goet weder onbringers of de weerde
daarvan, daer sie wtgeeruet hebben, willen sie metten andren
delen.

(116) Voort, zo maar broederen sijn ende susteren van eenen bedde, ende
sterft enich van den broderen sonder getrouden kinderen. So sal hij
eeren op synen broeder ende [desgelijken] op de suster (116)

(117) Voort, heeft een man of een wijf velle broederen ende halve broederen,
die echte getogen sijn, ende sterft hij sonder vetlijken boete, so sal
die velle broeder hebben tweewarf also vele van synen gode dan die
halve broeder (117)

(118) Voort, zo maar een man of een wijf is, ende hebben sie halve broders ende
velle susteren ende halve susteren, ende steruen hij of se sonder getrou-
den kinderen, so sal die velle suster hebben also vele vanden gode
als die halve broder, ende die halve suster dan halff a) also vele als die
halve broder.

(119) Voort, heeft een man of een wijf genen broeder ende hebben sie velle
susteren ende halve susteren, ende steruen hij of se, so sal de velle
suster hebben vanden gode tweewarf also vele als de halve suster (119)

(120) Voort, zo maar een man ende een wijf getroude kinderen to gavlre
hebben, ende de man sterft ende na hem sterft enich van synen
kinderen, daer hij sijn goet op geeruet heeft, so sal des kinds goet eeren

(114) Gr. B. II art. 14

(116) Gr. B. II art. 2

(117) B. 1455. art. 113 - B. 1479. art. 132 - S. art. 94.

(119) B. 1455 art. 113 - B. 1479. art. 132 - S. art. 94

a) het woord „half“ in MS licht alwaer. In h. 14

aen syne moeder, ende niet aen brodern of an susteren, het en se saecke,
dat die moeder niet haren viem willen dat ene kindt oft onder geor,
loft hebbe toe erren.

(121) Voort, daer een man ende een wijf getroude kinderen to gadre hebben,
ende dat wijf dan sterft, ende na haare enich van haren kinderen sterft,
daer sie hoere goet of geërret heeft, so sal de man des kinds erve
opboeren in alle manieren als nu vorseyt is vander moder.

(122) Voort, van oldevadren ende van oldemoderen, van oernren, van moeijen
ende van andren maghem, de sterren sonder getroude kinderen,
so zal vrouwe of jonc vrouwe alsoo na gaen den goede als een man,
die effen na maghem dyn. (121)

(123) Voort, heeft een man kinderen [die] onder echte a) getogen sijn, die en
mogen dyn erve niet op beuren (122)

(124) Voort, heeft een wijf kinderen, die onechte getogen sijn, die mogen haare
goet opboeren gelijcks horen getrouden kinderen, ende dat goet, dat die
haren onechten kinderen geërret heeft, dat en mach niet weder sterren
aen des kinds vader viem (124)

(125) Voort, vrouwen die kinderen hebben ghevoornen, ist echte of onechte, maent
saecke dat die vrouwen ghebrake, so soude haer goet erven opde soonen
ende [des gelijcken] op de dochteren.

(126) Voort, maent daer dan en ghere sone, zoo soude dat goet erren opde dochteren
want die moeder geen onechte kinderen tiem en mach, ende maent saecke
dat eenich vanden dochteren stouwe, so soude de ene dochter erren
opde andere, dits to verstante van onechten kinderen.

(127) Voort, so en mach geen half broeder der halver suster goet op beuren, het
en sie saecke dat de halve suster des halven broeders goet weder inge
op beuren.

(122) B. 1458. art. 114 - B. 1479 art. 123. - S. art. 95

(123) Gr. B. II art. 16

(124) Gr. B. II art. 16

a) Weijken moeten wij hier „onchte” lezen, verg. het volgende artikel.

- (128) Voort, so maer man ende wijf to gadre hebben kinderen, ende hoer noch
maectich sijns goets en wech to gerren, hij en se out hertien jaer
van dien dage, der hij gebooren is (128)
- (129) Voort, so en sal geen jonc vrouwe hoer selvis muondich wesen noch maec-
tich hoers goets en wech to gheren, die en sie out dertien jaer van
dien dage, daer se ghebooren waert (129)
- (130) Voort, so en moet man of wijf [geen] goet en wech gerren toe testa-
mente of to anderen garen, anders dan van dyns selvis helfte,
want hoer geen mach anders goet en wech gerren.
- (131) Voort, so en moet man of wijf [hiet] manlic anderen goet opdragen
maer elckerlijcs goet sal comen op den rechten erfnamern, doart de
doot brengt.
- (132) Voort, so en moet geen man meer gerren to testament of to anderen
garen dan syn hierendeel van sijnen goede op syn laetste, het ende
by synem rechten erfname, ende so maer hij dat hierendeel gerren wil
des mach hij sijnen viem willen hebben (132)
- (133) Voort, so en moet geen wijf meer garen to testament of to anderen garen
dan hoer sesteendeel van hoer goede op hoer laetste, het ende by hoerem
rechten erfname, ende so maerse dat sesteendeel garen wil, des mach
se hoerem viem willen hebben (133)
- (134) Voort, so naer een man of een wijf sterren, so sal de wtraert gaen
vanden helern goede, dat man of wijf achterlaeten.
- (135) Voort, so verbieden Schepemen alle wverschap, clame of groot, to enigher
wtraert van doode lueden, bij achte ponden (135)
- (136) Voort, so mach een wijf gheren ghelije een n... a)

(128) B. 1455. art. 112 - B. 1479 art. 131. - S. art. 89 - Gr. B. 1x art. 22

(129) B. 1455. art. 112. - B. 1479 art. 131. - S. art. 90 - Gr. B. 1x art. 22

(131) B. 1455. art. 108. - B. 1479. art. 127. - S. art. 87 - Gr. B. 1x art. 60. f.

(132) B. 1455. art. 108. - B. 1479 art. 127. - S. art. 87 - Gr. B. 1x art. 60. f.

(135) L. art. 152. - Gr. B. 1x art. 33

- (137) Voort, so verbieden die Schepenen alle gasten, dat sie gheen laken sniden en moeten by der ellen, by pene van achte punden, ende also dieke alse siet doen, zoo verboden die de voor. pene (137)
- (138) Voort, zoo sullen Fransoysem, Engelschem ende Scotten gerem van elcken negen geverweden laeckenen, die sie hier brengen, enen olden cmincxschilt; ende twee witte, twee grauwe of twee half briede gerekent, voor een gheuerwet laken (138)
- (139) Voort, zoo mogen Kammighe, Brabanders, Hollanders, Ghebrelanders of Stichteslude vercoopen of verbetieren tiegen onse porters vri ende sonder tollen, luttic ofte veel, sonder laeckem te sniden byder elle, als voors. is, of tiegen Gaemborgers, die hier leggen, tot haars selver clederen. Naer waert sake dat Kammighe, Brabanders, Hollanders, Ghebrelanders oft Stichteslude voors. laeckem vercoopen of verbetieren tieghen enen gast, soo doelen sie vertollem alle die laken, die sie opder reyse hier gebrocht hebben, ende gerem van elcken neghen gheuerweden lakenen enen olden cmincxschilt, alsoo voors.

1137) S. art. 182 - E. 1418. art. 1 - E. 1465 art. 18.

138) B. 1455. art. 120. - B. 1479. art. 141.

a) In M. S. $\frac{1}{2}$ pag. onbeschreven.

(140)

Vorst, en bodeleet is men schuldich te doene binnen jaere ende binnen daghe, het ende sake dat die gema, die en doen sal, eer doen wil, ende daer sal de erfname by wesen, daer men den eet doen sal, alsoo verre als de erfname to huus is (140)

(141)

Vorst, maer een man steenwerc gebouwet heeft, ende de muere leijt in syns nabuers lande half, nadem rechte vander stede, so mach syn nabuer, heeft hij een holten huus of wil hij daer een holten huus aanbouwen, eenpaer balcken in syns nabuers muere leggen ende daerdoore ankeren ende sluten sonder geldt, maer wil hire een steenwerc aanbouwen, so sal hij den muere ghelden half, to der Schepenen segghen, alsoo lang als hij den muere bespijcht. Sonder aerschejt.

(142)

Vorst, zoo maer een steenhuus is, met stene gedeckt, ende syn nabuer an hem bouwen wil, so sal hij oock decken met stene, of de eerste en sal syn steen daer den anderen niet opruimen.

(143)

Vorst, so en sullen ghene gheestelijcke lude steenwerc bouwen binnen Stavoren het die by den ghemonen Schepenen ende by den Rade vander stede. a)

140) B. 1455, art. 116 - B. 1479 art. 135 - S. art 99

a) In H.S. bijna 2 1/2 pagg. onbeschreven.

(144) Voort, so en sal men ghiernaan to porten ontfaen, ten sy daecke dat hij
brieue bringe van dier stede off vuyt diem lande, daer hij wt is,
dat hij van geornen grade seijte van daer gescheiden en sy ende
hij daer mit eeren moge weder comen, het endie mit consent
der ghemene Schepenen (144)

1) Voort, so en sal men ghiernaan to porten ontfangen, hij sal gheuen
den Schepenen vier schellynge Inghelese ende den Stadschrijver
enen groote ende der stad Bode eenen groote, het en se daer dat
die Schepenen mit myn lijden volde (145) 6)

4) B. 1455. art. 34. B. 1479 art. 40 - S. art. 145 - L. art. 3 - A. art. 5.

15) B. 1455 art. 32 - B. 1479 art. 38 - S. art. 144 - Gr. S. art. 10 - L. art. 4 -

E. 1466, art. 8. - Gr. B. VI art. 1. B. IX art. 50.

1) In M. S. een spatie.

- (146) Voort, so wie in Staroren porter wert ende syne porterschap niet
guyt geschonden heeft aldaer hij porter was to verren, ende men dat
toe der waerheyt prouen mach, die verbeurt tieghen de stede van
Staroren een pond Ingghele.
- (147) Voort, zoe wie sin porterschap guyt schelt, die sal der stede gheren een
pond Ingghele, ende wil hij weder porter werden, zo sal hij gheren
der stede noch een pond Ingghele, het ende saecke doet enen man
alsulke saecken aencomen, dat hem die meeste deel van
Scheperen verlof gare. (147)
- (148) Voort, raert een man metter wone in een ander land of in ene ander
stede tot Staroren/daer ende dach, die en verbeurt niet dat hij
syne porterschap guyt schelt, maer heeft de stede eenighe cost
of enigem last op gelegd, eer hij zijne porterschap guyt schelt, dat
sal hij mede ghelden (148)
- (149) Voort, zo vele man of wyff woonachtich is binnen Staroren, die sel
scot ende schulde gheren gelijcke porters, bij alsulker penne als
hem de Scheperen aenleggen (149)
- (150) Voort, zo en sal niemant buiten lands tieghen, hij sy doertoe ghe.
kopen ende overgenomen, wt van schulde of van andren saecken,
wtghenomen rechtliche saecken, daerom mogen tieghen alle
gehuwede lude a) ende die echte geboren syn, anders mogen alle
saecken to elkis menschen onschulde comen, die men anspreekt (150)
- (151) Voort, zo en mach geen sciphere noch coopman op syne selchap
borghen meer dan hy met hem heeft ende hij metten guede bitalen
mach, dat hij met hem heeft, ende borghet hij meer dan voorseyt is,
dat en sal syne selchap niet bitalen.

147) E. 1465. art. 8.

148) Gr B. VI art. 5

149) E 1418. art. 10

150) R. art. 5.

a) Moeten wij hier misschien „gehuwede lude“ lezen?

Frisia in OOSTERGOO & WESTERGOO notum facimus omnibus in patria prædicti regis regentibus nobis fore notum & certum, quod discreti Viri de *Stavoren* unam certam cartam in suis servatâ clausuris bene sigillaram, non ruptam, nec rasam, nec cancellatam, continentem de verbo ad verbum, sicuti in propositâ Copiâ continentur.

In cujus rei testimonium sigillum nostrum presentibus duximus imprimendum.

Debestinghe
deses Wess
barden Wo-
de van
Wesslandt.

Ende wane wy Stadthouder ende Raden voorsz dit reghen woordich Vidimus ofte transumpt / upten voorsz Instrumente in papier gheschreven / ende met een opghedruichte Zeghel in voorden Wasse (soo't scheen) bebestinghet zijnde / doch vermits alderdoom in eenighe plaetsen wae afgehoeken gheschreven ende geerooken / ende nu Gallarie daer mede bevonden hebben r'atropderen ende over teuren tomen / behalven de woorden en halve woorden hier open ghelaten / die hier voorsz original instrument den alderdoom wae wel leet bare waren.

So hebben wy dese r'aironde ende in kennisse der waerheide het Zeghel van Justitie / r'welckmen in desen Dove ghebysche / hier aen doen hanghen. Ghegeven binnen Leeuwarden den eensten dach in September Anno r'be sesende negentich / Stylo Veteri.

Locus
sigilli.

De principale Brief in Latijn gheschreven / hebben wy (so veelboentijck) in den Duysche zake overgeseet / ende luydt aldus:

Brief nege-
ben handen
Coninck
Waldemar
van Dene-
marken aen
die van Sta-
voren aen-
maende hare
Privilegien
in Dene-
marken.

WALDEMARUS door GODTS ghenade der Deenen ende Slaven Coninck: Allen die desen sullen sien saligheydt in GODE eeuwighlijck.

Oen te weten, soo wel te- genwoordighe als toe- comende, dat thonsers desen de Burgeren van *Stavoren* met hare Waren onsen Coninckrijcke besoccken- de, in onsen Vrede ende bescherminge genomen zijn, gevende over sulcks haer alle Privilegien ende Vryheden, welke sy van *WALDEMARUS* in voortijden, Coninck onsen voorfate gehadt ende be- comen hebben, als te weten:

Dat sy lieden comende in onsen Rijke met hare Schepen, de selve vry sullen mogen ontladen, ende hare goederen be- staende r'zy in Solt, Wollen, Laken, Lin- werck, ofte Wasse, vry opslaen ende nyt- settē mogen, sonder daer toe te gebruy- ken eenige Voorspraken, Voerluyde ofte Schips- Luyden, die wy *Wagenkerle* ende *Pranckerle*, ofte *Scuyteman* noemen.

Ende indien eenighe Voerman, ofte Schipsman hare goederen mochte ver- natten ofte bederven, sal de selve ver- goeden, nae de Wetten van h'seinde- zind daer.

Inghelijcx in hare *Bed* vercoopen, alles op de Cenliche wicht, ---- ende hare Wijnen die sy aenbrengen vry nyt- serten inden *Prum* ende by maten ver- coopen.

Niemandt sal een *Forpranger* coopen aenden Oever, meer als een halve karre ---- by verbeurte van alles.

Geen Haringhen op't Water moghen coopen, sulcks doende hem vrijen, voor de seshien ende d'end *Schani* boeten.

Van de questie so die tusschen den Bur- geren van *Stavoren* souden mogen voor- vallen, sal haer eyghen Advocaet ende rechter in oordeelen, ten wate saecke die misdaet de hant ofte het leven ver- beurt hadde.

Inghelijcks indien yemandt becom- mert wierde voor recht om oude schult ofte andersins, sal de selve Advocaet na recht sulcks afdoen.

Inghelijcks soo't gebeurde ---- dat door yemants afwesen geen Haringh ghevangen, noch in *Schavor* ghesolten wierde, elck ghevende sijn behoorlijke *thorgortich*, vryheyt hebbe sulcx te doen, ende die goederen welke hy aenghe- bracht heeft, vry sonder Tol door te voeren.

Als oock mede indien yemandt van haer binnen onsen Rijke mocht scheep- breucke lijden, dat haer Advocaet ofte Voorsprake, ofte yemandt anders, van wat

De Stat-
sche mog-
bip be-
ten in
matia.

De Stat-
sche mog-
bip be-
ten in
matia.

Moeghen
wijnen
eigene
ten ver-
ym.

Geen
op't
coopen.

Van
tusschen
Burgers.

Van
becom-
tinghe.

Van
Haringh
Sol.

Van
beurte.

1337.

wat staet hy zy, de selve goederen sal moghen vrijen ende na hem nemen, soo Solt als anders, sonder yemands beletsel.

Wat der
Lant van
die Rade.

Item indien yemandt sijn Holt ofte karre in *Schavor*, ofte elders in onsen Rijke neerghelet hadde, af-wesende om sijn Schip te laden, sal sijn goet onbeschadicht weder becomen sonder ver-hinderinge, ende de selve (gevende eerst het *thorgortich*) sonder eenigen tol vry wechvoeren.

Wat yemant
in onser
Raden
gaet.

Ende ofte yemant gheraecte in onsen Rijke te versterven ende te overlyden int afwesen van sijn Erven ofte Bloeds-verwanten, sullen de goederen ter plaetse daer hy gestorven is, by een vroom ende getrouw Man in bewaringe gehou-den worden een jaer ende dach, met overroeping van getuygen: Ende ofte de goederen so lange niet condon onbe-schadicht ende sonder verderf gehou-den worden, salmen de selve met andere verwisselen, die soo lange sullen int ge-heel connen blyven: Om welcke goede-ren hare Erven ende Verwanten, binnen den voorsz tijdt met goede verskeringe ende Certificatien versien, sullen mogen spreken, ende de selve sonder eenigen swaericheydt na haer nemen. Indien sy binnen den voorsz tijdt sulcks niet doen, sal 't selve goet, na de rechten des Lants, aen ons comen.

Wat yemant
in onser
Raden
gaet.

Inghelijcx sal niemant op haer birten in haer *Bodis* tegens haren wille schade-lijk wesen, ofte eenighen hinder doen. Als oock mede de Tollenaers ofte Op-sienders, die wy *Sylekreng* noemen, sullen haer (schoon op een heyligen dach) niet moghen beletten, noch gheen schade mogen doen int aentasten van hare goe-deren.

Inghelijcx sal niemant sijn goet be-commert worden om eens anders mis-daet, ofte D. CC.

Wat der
Peerden.

De tol der Peerden sal blyven als voo-ren, ten waer saeck yemandt een Peert cochte om voor sijn eyghen gebruyck, met het welcke hy te Lande na huys sol-de willen reysen, ende dan sal hy voor het Peerd geven *thorgortich* ende vry zijn.

Item sullen die van *Stavoren* hare la-dinghe midden in Zee, ofte her water mogen innemen waer 'thaer belieft.

Wat der
Tollen van
de Cogge-schepen.

Item de Tollen van de Cogge-schepen sullen blyven als by oudts.

Ghegheven in *Woenighburgh* int Jaer ons Heeren duysent drie hondert ses en twintich, de Sondaechs voor *Marie-ge-*

boorte, in kennisse van onsen Oom Ge-raerd Grave van *Holslein* ende *Stormaer*, die 't selve onsen bede - - - in meer-der verskertheydt bevesticht heeft.

Welcke Brief naermaels by de *Prela-ten*, *Grietmans* ende Rechteren der Ste-den in *OOSTERGOO* ende *WESTERGOO* besichtiget, en goet gekent is, als volcht:

Wat der
Lant van
die Rade.

Wy *Prelaten*, *Grietmans* ende Me-de-rechteren der Steden in *OOSTERGOO* ende *WESTERGOO*, doen condt allen Reghentten des Coninx in hare Landen voorsz, dat tot ons kennisse ghe-comen is, de discrete Burgeren van *Stavoren* sekeren Brief te hebben - - - in ha-ren kiste bewaert, wel verzeghelt, niet gescheurt noch gebroken, maer luyden-de van woorde te woorde als in den co-pie staet. In welcke kennisse wy onsen Zeghel op desen hebben ghedruckt.

Locus
Sigilli.

De Oost-Vriesen tusschen de Oost-
Vriezen ende den *Lannern* gheleghen/ gheleghen wordende den aentast der
Graven van *Hollandt* (welcke nu *Wilhelm* die derde van dien name was) hebben nu oock op haren goede ghetweest / ende hare Schepen in die *Dabenen* ende *Rebieren* van *Vrieslant*, aent *Wester-quartier* legghende / tegens den *Hollander* ghebruykt / met den welcken sy int ghevecht tredende / hebben die *Schepen* ghesnoeren / ende 't *Wolck* aenthalten in *Zee* ghesmeten ende den voeten ghespoelen.

Welck die Grabe van *Hollandt* verstaen hebbende / ende viel verscherpt staet van die ne-derlage sijn *Hollander* / heeft alreus tooru-nge en voer-beredinge tot den *Oploze* ge-mackt, doch is 't selve door het tusschen-twe-ken der *Prelaten* ende voortreffelijcke personen by ghelept / ende ghearrangeert binnen *Klaer-lem*, alwaer sy die volghende Beding sijn be-racmt ende aenghegaen hebben. Als:

TEn eersten dat die *Vriesen* hare goe-deren te Leen van den Graven van *Hollandt* souden ontfangen.

Ten anderen sijne Rechteren, *Justicie-ren* ende *Officieren* ghetrouw zijn ende aennemen, by faulte van sulcks, soude die Grave sijnen vorige recht tot den *Oor-loge* hebben.

Middelst-tijdt souden die *Vriesen* sulck ghebruyckende het bestant van *Wapenen* / hare *Wapenen* ghebruycken / die welcke dese ont-

Vertaling van het privilegie van Waldemar, zoals opgenomen in
Winsenius' Chronijk van Vrieslant 1622.

Waldemarus door Godts ghenade der Deenen ende Slaven Coninck:
allen die in desen sullen sien, saligheydt in Gode eeuwiglijck.

Doen te weten, soo wel tegenwoordighe als toecomende, dat thomars deen
de Burgeren van Stavoren met hare Waren
onsen Coninckrijcke besoeckende, in onsen Vrede ende bescherminge genomen zijn,
gevende over sulcks haer alle Privilegien ende Vrijheden, welcke sij van
Waldemarus in voertijden Coninck, onsen~~re~~ voorsate, gehadt ende becomen hebben,
als te weten:

Dat sy lieden comende in onsen Rijke met hare Schepen, de selve vrij sullen
mogen ontladen ende hare goederen bestaende 'tzij in Solt, Tollen, Laken, Linverck
ofte Wa~~ss~~e, vrij op~~la~~ken ende uytsette mogen, sonder daer toe te gebruycken
enige Voorspraken, Voerluyde ofte Schips luyden, die wij Wagenkerle ende
Prankerle ofte Scuyteman noemen.

Ende indien eenighe Voerman, ofte Schipman hare goederen mochte vernatten ofte
bederven, sal de selve vergoeden, nae de Wetten van hooide eine daer.
Inghelijck in hare Bod~~vergoeden~~ alles op de Ceulische wicht, ende
hare Wijnen die sy aenbrengen vrij uytsetten in den Fran ende bij haren
vercoopen.

Niemand sal een Forpranger coopen sen den Gever, meer als een halve karre...
bij verbeurts van alles.

Geen Haringhen op 't Water moghen coopen, sulck doende hen vrijen, voor de
sestien ende dand Schani boeten.

Van de questie so die tusschen den Burgeren van Stavoren soulen mogen voorvill
sal haer eyghen Advocaet ende rechter in oordeelen, ten vare, saecke die misdad
de hant ofte het leven verbeurt hadde.

Inghelijck indien yemant becommert wierde voor recht on~~de~~ schult ofte
anderszins, sal de selve Advocaet na recht sulcks afdoen.

Inghelijck soo 't gebeurde ---- dat door yemants afwesen geen afrijgh gheve
noch in Schavor ghesolten wierde, elck ghevende sijn beoorlijke thingertich,
vrijheyte hebbe sulcks te doen, ende die goederen welcke hij aenghebracht te
vrij sonder Tol door te voeren.

Als oock mede indien yemant van haer binnen onsen Rijke mocht scheefbreucke
lijden, dat haer Advocaet onse Voorsprake, ofte yemant anders, van wat staet
hij sij, de selve goederen sal moghen vrijen ende na hem nemen, soo Solt als
anders, sonder yemants beletsel.

Item indien yemant sijn Holt ofte karre in Schavor ofte elders in onsen Rijke
neergeket hadde, afwesende om sijn Schip te laden, sal sijn goet onbeschadich
weder becomen sonder verhinderinge. ende de selve (gevende eerst het thorgortich
sonder eenigen tol vrij wech voeren.

Ende ofte yemant gheraecke in onsen Rijke te versterven ende te overliden
in 't afwesen van sijn Erven ofte Bloedsverwanten, sullen de goederen ter plaas
daer hij gestorven is, bij een vroom en getrouw Man in bewaringe gehouden werde
een jaer ende dach, met overroepinghe van getuygen: ende ofte de goederen so lan
niet onder onbeschadicht ende sonder verderf gehouden worden, salmen deselve
met anderen verwisselen, die soo lange sullen in 't geheel comen blijven: On
welcke goederen hare Erven ende Verwanten, binnen den voers tijt met goede
versekeringe ende Certificatien versien, sullen mogen spreken, ende de selve
sonder eenigen swaerigheydt na haer neemen. Indien sij binnen den voers tijt si
niet doen, sal 't selve goet, na de rechten des Lants, sen ons comen.

Inghelijck sal niemant op haer witten in haer Bodis tegen haren wille schade
lijck wesen, ofte eenighen hinder doen. Als oock mede de Tollenaers ofte
Opsieners, die wij Spickreng noemen; sullen haer (soloon op een heyligen dach)
niet moghen beletten, noch gheen schade mogen doen in 't aetasten van hare
goederen.

ut
s
Wormen: met wagen
hij: ma: met schip
ofte = berekening
Kende in de
betten daer?
63: proced
v: rond!
van land!

de dinarsen met
"Scance" (1563)

1. Wormen
van haer goederen (1563)

delict (1564)
Insgelijck sal niemant sign goet becommert worden om eens anders misdaet
ofte D.O.C.

*mit inblyt-
Haveren*
De tol der Peerden sal blijven als vooren, ten waer saeck yemant een Peert co-
on voor sijn eyghen gebruyck, met het welcke hij te lande na huys solde willen
reysen, ende dan sal hij voor het Peerd geven thorgortich ende vrij sijn.
Item sullen die van Stavoren hare ladinghe midden in Zee, ofte het water mogen
innemen waer 't haer belieft.
Item de Tollen van de Cogge-schepen sullen blijven als bij oudts.

Ghegheven in Noenighburgh in 't jaer ons Heeren duysent drie hondert ses en
tuintich, de Sondaechs voor Marie-gesoorte, in kennisse van onsen Com
Gerard Grave van Holstein ende Stormaer, die 't selve t'onsen bede....
in merder versekertheydt bevesticht heeft.

Welcke Brief naemaels bij de Prelaten, Grietmans ende Rechteren der Steden
in Oostergoo ende Westergoo besichtiget en goet gekent is, als volcht:
Wij, Prelaten, Grietmans ende Medre-rechteren der steden in Oostergoo ende
Westergoo, doen om't allen Reghenten des Coninx in hare Landen voerss.
dat tot ons kennisse ghecomen is, de discrete Burgeren van Stavoren
sekeren Brief te hebben --- in haren kiste bewaert, wel verzeghelt, mer niet
gescheurt noch gebroken, mer luydehde van woerde te woerde als in den
copye staen. In welcken kennisse wij onsen zeghel op desen hebben ghedruct.

1363: nog enkele artikelen uitzekeren

"gegeven in Sklaon, in het jaar 1363 op
de dag van de H. matth. Apostel en
evangelist. Onder ons zegel."

VIII. *De Grietenie van Hemelum-
oldervaert ende Noord-wolde.*

Dese Grietenie bestaet uit twee gedeelten / ghelyck de naem medebrenght / nam. Hemelum-oenfert (anders Oldevaert) ende Noord-wolde. 't Eerst is waterigh / 't ander wolbr. Sy draeght de naem van Hemelum. Welcke plaetse sich ten principale verheft door d' afkomst van Ioachim Hopperus : diens leven wy in t cozt hier sullen stellen. De naem synes Vaders is ghelueft Spoedt / synes Moeders sichtigste Pierina / dochter van Feycke Pierina / Burgemeester tot Sneek. Syner ouder Woonskede was tot Hemelum / doch de Moeder ten huys haeres Vaders zijnde / beviel van desen Soon / den 21. Novemb. in 't jaer 1523. Sy leefde weynighe daghen na't doortbrengghen des kindts / de Vader weynighe jaeren. Te Sneek werde hy ter Schole ghebracht / doen al uit de boeck-lust ende andere tekenen vertoonende / dat hy groot soude worden. In 't 12. jaer nae haerlem gheschiedt / ende daer / binnen vier jaeren / in de letteren ende Philosophie onderwysen / is hy te Loven bevest. Hy maecte veel wercks in de Philosophie / insonderheyt der zeden / als de fonteyn der rechts-geleertheit. Van Loven nae Orlens / van Orlens nae Parns ghereyft / maecte hy met veel ghelcerden kennis. Jan Burgers onderschepte hem de reys nae Italien / ontbindende te rugh. Veel hielt hy van dien man. Daerom tot Loven ghesoomen / nam hy *Gradum licentiae*. In 't ondersoek maecte hy syn verstand ende wetensschap met lof bekent. Paderhand lesende met bevallicheit / bequam hy / *Honorariam professionem*, om met publike auctoriteit te lesen / sonder jaer-geldt. Doe begonst hy van de ghewoontliche oude wyse van onderwysen af te treden en de iugdt tot de supere rechts-geleertheit der ouden te leyden. om syn meester-schap aengenaemer te maeken / vingh hy aen / onder de regelen van de konst dese geleertheit te byenghen / door definitien ende divisien. Hierom gepresen ende tot de *ordinarij professie* der *Paratula*, onder een groot jaer-geldt ghevoerd / gingh hy voort op dien voet / de wech van de *Dialectica*, in 't verklaren van alle Titulen en paragraphen / ingaende. Hy plach oock de oorsacken ende gronden der wetten uit het diepste van de Burger-konst / leere der zeden / huys-konst oock natuer ende Godts-geleertheit te openen / altydt de palen der wetenschappen zorgvuldighlyk onderscheidende. So bewees hy dat Iustiniani rechts-geleertheit in wetenschap gegrond ende na de konst gheformt was. Te wybe nam hy Christine, dochter van Gregorius Bertolius, eerste president van 't Provinciael hof onder Carel de vyfte. Corts daer op de ere van Doctorschap: tot welcke vermaerde acte veel vrienden uit Frieslandt / inghelycken de President Viglius ende Gale Hoppers / syn Oom / Burgemeester van Staveren / gekoomen zijn. Nu huys begrepen hebbende / nam hy eenighe Studenten aen de Tafel / die hy om sich selfs

mede te oeffenen / in 't pribaat onderwees. Hy las oock in de voorplaats van syn huys *Timaeum Platonis*, met grooten terloop. Want andere byten syn huys zijnde / liet hy oock toe om te hooren. Nu door syn onderwysen ende advysen bekent en in de gunst van grooten / wierd hy verkooren in den grooten Raed van Mechelen / in de welcke Viglius President was. Daer nae tot den Secreten Raed ende Raed van State. Hy werde benesfens de Cardinael Granbelle / ende Viglius in hooghe saecken ghebyuycht. Dese drie was aenbeholen 't oprichten van de Universiteyt van Dovay, de twee gaben haeren last aen hem : daerom heeft dese Universiteyt hem als haeren stichter ende Vader tot alle tyden in ghedachtenis van eere gehouden. Hier nae also Carel Eysenach / dien de Coninck d' opsicht van de Nederlandsche saken in Spaenjen had belast / weder nae huys begerde te verrecken / is Ioachim Hopperus om syn plaets te bekleden nae 's Conincks wille op den 2. April in 't jaer 1566. nae Spaenjen ghereyft: latende syn Huys-vrou ende kinderen te Brussel: die hy naderhandt ontbood. Terstond nae syn verreck (op den 5. April) werdet versoek-schijf van de Nederlandsche Edelen aen den Landvoogdin ingelevert. Daer op de beroerten aenginghen. De Coninck ontfinc hem seer eerlijck ende begaefde hem met de weerdicheit van opperste Raedt der Nederlandtsche Staet ende 's Conincks segel-meester. Syn vlijt / oprechticheit / ende besepdt behaegden de Spaenjaerts ende den Coninck die hem (onverwacht) Heere van Valen maecte en een jacht verterde op Gaesterlant / oock Ridder sloech ende 't recht van guldene Spoorzen gaf / met de selfde solenniteyten ende op den selven dach neffens Jan van Oostenrijck.

D' Arbeyt verterde den man. Na negghen jaeren verblif in Spaenjen / was hy so afgeslooft / dat hy gheen spys konde verteeren. Twee wyren door syn doodt / gheboelende water ghenaeckte / sond hy eenen versgelden brief aen de Conincklijke Majesteit. Verhaelde daer in syn plichten / nae't uiterste vermoghen uytghewerckt / tot 's Conincks dienst en 't ghemeene best; bad syne Majesteit wilde ghelieven / syn oogh te slaen / nae syn verscheyden / op syn lieve Huysvrou ende onmondighe kinderen: die hy 't allen tijden minder dan 's Conincks en de ghemeene sake had ghereekent: 't welck hy heylighlyk door Godt verclaerde. Sepde syn Majesteit den laetsten goeden nacht / alles goedts toe wenschen. De dood komende liet hy nae seggingh van kinderen ende verwanten / de Mist in syn Slaep-kamer doen: doe nu daer de verheffinghe van 't lichaem des Heeren (gelijckment in 't Pausdom voemt) ghedaen werde / richtte hy syn lichaem / met kracht op / nam de mits af / schoof de gordynen wech / en eerdet Sacrament. De Priester en had noch de Albe niet uytgedaen / als hy den Geest gaf

op den 25. December / binnen Madrid in 't jaer 1576. De Coninck syn uptgaanch verstaende / sond een Edelman aen de Weduw / latende aen-segghen : Syne Majesteit gheboelde de sinerte over haeres Mans doot: gheboodt haer en de Weesen / goeden moedte te hebben : Hy wilde sorghe voor haer / en sich voor de Weesen als een Vader draghen. Daer nae als de Weduw ende kinderen nae Nederland begeerden weder te keren / gaf de Coninck haer twaelf Duspent guldens tot repsgeldt en duspent 's jaers / om sich te Eulen op te houden / tot de studien van de kinderen / in rust / tot dat het eynde van de Nederlandtische onrust / bequaem wederkomst in 't Vaderlandt zoude vergunnen. Ioachim Hopperus was een man van ghematiche Gheest / erkennen de de seplen en ghebreken der Kercke ende menschen nae verbeteringh : daeronne toegebaen den arbeidt van Georgius Cassander. Aen welken hy schreef den 12. Octob. in jaer 1562. syn oordeel over 't boeck / de officio pii hominis / van de plichten enes Godvruchtighen mans : *Sed tamen sic habo : Non solum à me diligenter lectum cum libro, sed etiam effectum, plurimum ut legerim & cognoverim, & probaverim. Nam uti natura paci ac tranquillitati sum deditus, idque tam publice quam privatim saepe ostendo, quantum quidem in me est : ita non possum non mirifico eorum studia probare, qui constituenda & pacificanda Ecclesiae autores se praestant ac duces. Quales quidem nonnullos utinam Tridentini Patres ad se curarent evocandos ! considerem enim per eos posse effici, ut non modo pravis opinionibus sed & malis moribus Ecclesia repurgaretur : in quo uno salus consistit resp. Christianae. Quae de re quoniam non inelegans hic exstat libellus, in his Provinciis, ut videtur, natus, quem à studio & ingenio tuo minime puto alienum, curabo eum describendum & ad te mittendum. Dat is : Nochtans weet dit, dat ick dit boeck niet alleen selve neerstelijck heb gelesen, maer oock uytgewerckt, dattet veele hebben ghelesen, bekent ende ghepresen. Want ghelijck ick uyt de natuer, geneghen ben tot vrede ende rust, en sulcx in 't publick en privaet dickwils betoone, so veel in mi ; alsoo moet my oock seer behaghen de toeleghe der geener, die sich stellen tot auteurs ende leydslieden om de Kercke te bestellen ende te bevredighen. Och dat de Vaders van Trenten, eenige sodanighe tot haer deden ontbieden : want ick zoud vertrouwen, datmen door dese zoude connen nytwercken, dat de kercke niet alleen van quade opinien, maer oock boose seden ghesuyvert werde : in welcke saecke alleen de welvaert van de Christen Republiick bestaet. Van welcken stof also hier een boecksken is niet onbequaem, in dese landen, soo 't schynt, geboren, niet vreemd van uw aenlegh ende aerdt, sal ick 't selve doen nyt-schryven ende oversenden tot u. De Paus met de Geestelijken was van een ander meening / alle gewach ende meldingh van reformatie / so van dwalingen in 't gheloof als zeden was by haer verhaet / ende kettersch. So zijnder dan veele onder 't Pausdom ghestorven / in haer herte gereformiert / oft haechende nae de supberingh / doch verscherpde banden soo han menscheijke insichten / als van bewaeringen in 't gemoed hielden haer te rugh / so datse opentlijck niet konden uptgaen ende Babel verlaten. In 't laetste werdt haer ziele ten volen opgeheven tot God en 't bloed Jesu Christi synes Soons. Dat Hop-*

perus de misse liet doen in syn kamer teghen 't opofferen synre ziele aen Godt : 't was swachheyt hanghende aen die superstitie / ebenwel syn herte steegde tot Christus. Was hy van Cassanders gheboelen / ghelijck hy aen hem schryft / so en heeft hy noyt gheloof / dat het auwelken in Christi lichaem (veel min in Christum God ende mensche) ware berandert. Cassanders woorden in synen derden brief lipden aldus : *Ipsum Christum corpus pro nobis traditum, etiam in Eucharestia fidelibus tradi, adhibita Augustini distinctione (de consecr. d. 2. c. 45.) Ipsum quidem & non ipsum ; Ipsum invisibiliter & non ipsum visibiliter. Quid autem his vocibus visibiliter & invisibiliter intelligendum sit, haud difficulter ex aliis ejusdem autoris locis animadverti potest, ut cum ait (de consecr. d. 2. c. 44.) Donec seculum finiat, sursum est Dominus, intellige visibiliter seu visibili specie : Et tamen hic etiam nobiscum est veritas Dominus, id est, Dominus ipse invisibili veritate & gratia carnis & sanguinis sui. Item Corpus, in quo resurrexit, in uno loco esse oportet ; juxta visibilem speciem & veri corporis modum : veritas autem ejus (id est Divina virtus, quae carni illi ex unione Divinae naturae conjuncta est) ubique diffusa est. Eodem pertinet quod alibi inquit : Tunc intelligetis, quod non, quemadmodum vos putatis, juxta visibilem suam & corpoream substantiam in frustra concisum erogabit corpus suum : tunc intelligetis, quod gratia ejus, id est, invisibilis illa substantia & virtus sanctissimi illius corporis, qui cibus est mentis & hominis interioris, non consumitur moribus. Hanc esse Augustini sententiam existimo & cum ea reliquos quoque patres si diligenter expendantur, convenire puro. Dat is : Dattet selvighe lichaem Christi, dat voor ons overgegeven is, oock in dit Sacrament den gheloovighen overgegeven wordt, onder Augustini beschepdinge / dat selvighe onzichtbaerlijck en niet dat selvighe sichtbaerlijck. Dat nu niet dese woorden sichtbaerlijck ende onzichtbaerlijck te verstaen zy / kan lichtelijck uyt andere plaatsen van dien auteur worden aengemerckt : ghelijck wanneer hy seght : Totter eynde der Wereldt is Christus daer boven. Verstaet sichtsbaerlijck oft in sichtbaere ghedaente : Ende nochtans is hier oock met ons de waerheyt de Heere : dat is de Heere met de onzichtbaere waerheyt ende ghenade synes vleeschs ende bloeds. Inghelicks : 't lichaem, in 't welcke hy verlesen is, moet in een plaetse zijn, (nae de sichtbaere ghedaente en eysch enes waeren lichaems ; maer syne waerheyt (dat is Godlijcke cracht / de welcke met dat vleesch / uyt de vereeniging der Godlijcke natuer 't saemen ghevoecht is) is over al verspreydt. Hier toe behoort et oock / dat hy elders seght : Dan sult ghy verstaen, dat hy niet, ghelijck ghy meent, nae syne sichtbaere ende lichaemelijke substantie, syn lichaem in stucken versneden uyt deylen sal. Dan sult ghy verstaen dat syn ghenade, dat is, de onzichtbaere substantie ende kracht van dat Heyligh lichaem, welck is de spys des ghemoeds ende inwendighen mensches, niet door bytingh wordt verteert. Dit is so ick achte de meeninge van Augustinus ende ick meen / dat oock d' andere oudvaders in die meeninghe / sose wel worden overmoghen / over een komen. Dus verre Cassander : Oordelt nu eens oft Hopperus niet inde grond der ghesuyverde waerheyt gestact heeft / hoewel hy den om-*

han:

hangenden rook der menschelijke aengevingen niet heeft kunnen wech werpen.

't Tweede dat Hemelum bekend maakt ist Clooster / in 't welke sich neergeset hebben d' Abten van Staveren nae dattet Clooster S. Odulphi vande zee verwoest was. In de tyden der Schieringen ende Verkoopers heeft dit Clooster veel ghedaen ende gheliden. Tot Hemelum is een Jaer-merckt op Pinstermaendach.

2. Coudum. Een groot en voer-treffelijck dorp / op hooghe Terpen in laegh-landt. Heeft een schoone hooghe Toorn: de welke door de Grietman Douwe van Epema, in 't jaer 1614. begonnen is / en in 't jaer 1617. voltoeken. De hooghe van vyf-ende- negentich voer murywerck / ende een lepen spits van hondert ende neghen voer. Vermidts de hooghe dient se in Zee tot een baeken: ende kan 't eyland Terel door een Deyr-lycker met de Schepen op de reede / van dese toorn beschout worden. 't Fondament wyf hondert ende tachtentich duysentd steen / alsoo 't murywerck seuen voeten dick is. De cieraedt heeft syn eysch in sterck en Toorn van buyten ende binnen. Dit dorp heeft een wyfuyte Terwisga / liggende acnde zee: ende een jaermerckt des dingsdags nae Pinsteren: De Staten van Galema ende Epema.

3. Warns. Licht in 't langh verstreckt van de Molten / oft Noord-eynd / acnde Daert van Staveren nae de Morra ende Fluylen, tot voor by de kerck / aen 't Supder-end meer dan 300. Wyfen. Besaet wyf verscheydene heuwelkens / om 't overloopen van 't Zee-waeter eertijds ghemaect. Een Jaer-merckt op den 24. Junij / S. Jan midts Sommer.

4. Scharl. Een kleyn buyt: doch hier onder behoort de buyte Laerum aen de Zee liggende / by visschers bewoont. Vernoemt om de schoone Zee-bott; Laerumer bott. Hier licht mede 't Roode Cliff / ende daer neffens in Zee 't Drouwen-zandt: ut de historie bekend.

5. Molquerren. So veele Wyfen ontrent als te Coudum ende Warns / doch hier in een ghebofcht / en by malekanderen. Nochtans niet op effene ryeu gheoydent / maer onder ende achter malekanderen / gevende steghen ende doorganghen als een verwerdt Doelhoff: door wateren in seuen eylandkens verdeckt. Goede welbehoude Wyfen: bewoont van veele rijke Schippers / by de hondert in ghetal / baerende om Oost ende West. De naem vant dorp komt van Melck-weyren / dat is strecken Weyd-landt voor de Seesten / die melck gheben.

De vier volghende dorpen werden by oudts

de Noord oft Iga-wolden ghenacnt.

6. Oldega. Vier lagh 't olde Stins van Ige Galema / old Galema, ghenacnt. Van desen mans naem wierden oock dese vier dorpen Ige-wolden gheten.

7. Nyegae.

8. Ela-huyfen.

9. Colder-wolde.

De Grietnie heeft vele Wateren / als de Fluyffen (eertijds somen seght een bosch / dat uitgebrandt is) 't Flept / de Gronsen / Morra / de Haen-meer / Colder-Breelan. 't Staverse meer is bedijckt en dzoogh ghemaect. Want also de Poelen ende Merren ontrent Staveren de doorbaert berhinderden vermidts dzooghte / is goed ghevonden / die tot land te maecten / om een bequaeme doorwaert te graben ende te onderhouden. De Stadt Staveren verkreegh Octroy op dit werck / om de Landen als eygen en last-vry te moghen gebuycken / diese bequamen / door dese wtmalinghe ende bedijckinghe / doch om vele wysende krackelen met de aenpalende grondheeren / dzooghse haere gerechticheydt ober aen de Heeren Ernst van Harinxma, Johan vander Sande, Orek van Doyem, Cellius Jongstal, alle Raden in den Eynde Provinciac. Dese namen aen een vacet te graben van Staveren nae Warnster-floot op de wyde van 54. voer ende de diepte van 4. voer / met een dijck acnde kant / om by teghenwindt de Schepen te moghen wpt-trecken: oock een Daert van Staveren nae Scharl en voort nae Warns / mit/gaders een Daert van Staveren nae Molquerren op de wyde van 54. voer ende de diepte van 4. voer. De Wyfen van Cessie sijn ghegeven in dato den 30. Augusti 1620. Om de Merren ende Stroomen is dese Grietnie Dischrijck / Hemelum ende de naestgelegene dorpen sijn de Wolden ghelijck in overbloedt van Wildt.

't Kerck oft de Meer wordt binnen Staveren ghehouden op een Saterdach / behalven ses loopende Weecken nae Mey: dan op Dypdach / om de Weeck-merckt van de Wilde-merckt.

't Woordt bedient by de Ed. Heere Iarich van Groustins als Grietman: Wyltters sijn Pyter Gerritsz, Reyner Claesz; Hendrick Harmensz; Syboldt Wopckelz Iaelma: Secretaris Rud. Haersma.

't Evangelium wordt ghepredicht door Ioh. Merenschet, tot Hemelum en Wiers in Gaesterlandt: door Adrianus Bos tot Coudum; door Gerardus Faber tot Oldega ende Colder-wolde; door Iohannes Moll tot Nyega ende Elahuyfen. Warns ende Scharl staen ledig: Molquerren bedient Egidius Mellius.

grove stins was
Grietman van
1660 tot 1672
van 1663 tot 1672
zeven Staten Lid
1672 vermoedelyk t

IX. 't BILDT.

VII. DE STADT STAVEREN.

O Ver-oudt is dese Stadt / ende sy begint ende oorspronck door een langen treyn van fabelen opgepronckt. d' Oorspronck van Athenen en is soo niet met leugenen wtgebruydt als d'oorspronck van dese Stadt. Want haere oude Princken / Hertoghen / Coninghen: der selver daden / voorspoet / macht / rijkdommen worden seer hoogh uytgestreecken. Men houtse drie hondert jaeren voor Christi gheboorte ende verheftse boven maten. Dit zijn fabelen / die met den afgod Stavo inde put vant Roode Clif verismoort oft in d' overwatering vant Fluytser bosch verdoncken zijn. 't Is nochtans waerachtigh / dat Staveren eertijds is geweest de grootste / rijckste ende tierlijckste Stadt van geheel Frieslandt / de stoel der Friesche Coninghen: een machtige Coopstadt met een seer bequaeme haven. De rijkdom haerde weelde / overmoed ende dertelheyt. Sp besloeghen (gelijckmen seght) haere Stoepen ende Leinwen met goud ende silver. Daer upt quam't Spreekwoordt: De verweende Kinderen van Staveren. Een gemeen segghen van oudts / van hand tot handt overgelevert / verhaelt een dertel exempel van een overmoedige / trotsse vrou. Sy had den Schipper om oosten varende (dit was haer baerwater ten principael) belast / om de beste waere te haelen / die der te bekomen was. De Schipper boer upt ende laedde Tarwe. Wedergekomen zijnde / bragde de Reederse wat sy inhad / en verslaende van Tarwe ('t was doe een goeden tijdt) heeftse upt trotsheyt ende verstoozing geboden / alsoo sy't over back-booydt ingemen had / over stuer-booydt in Zee te werpen. Godt strafte d' overmoed. Want op deselve plaets daer de ware uptgeworpen was in de zee / welde metter tijdt een zandt 't welck de haven verstopte en den Handel deed verdwynen. 't Wordt noch hedendacghs 't Vroukens zandt genoemt. De Stadt ligt aent Flie / daer de Friesche kust ten versien uyt springt nae Holland tusschen 't Flie ende de Zuyderzee. Ick houdet daer voor dat de naem van dese gelegentheyt afkomstigh is; om datse voor-uyt staet in de zee. Int Friesch wordte Stærum genoemt; welck wooydt ten naesten over een komt met de naem Sturii, dat in Plinio wordt gebonden. 't Grootste ende beste gedeelte der Stadt is door de zee afgespoelt: gelijck oock't oudt Clooster van S. Odulphus; wiens overblyffelen somtijds met laeg water vernomen worden. De heerschappij van Staveren willen veel bewysen met letteren / die te Nieu meghen te lesen zijn: *Huc usque jus Stauriae*. Doch d' iuterlijcke over-een-komst inde letteren ende geboghen naem / kan niet bewysen / dat de Stadt Staveren daer mede gemeent wordt. Men segt dat op den 2. Decemb. int jaer 1509. twee Silbere penningen opt Zuyd-west van Staveren gevonden zijn / gemunt van den Coninck Radbodius: ende een gouden penninck / gebonden int jaer 1425. dragende op d'eene zijde dese letteren: *Adgillus secundus Frisorum rex*; op d'ander *Moneta aurea civitatis Stauriensis*. Ick kan 't noyt gelooven

datter sulcke penningen zijn geweest oft sy moeten vertiert zijn.

Men toont oock Balcken / Sparren ende ander Houtwerck inde kerck ende eenige huysen te Staveren / die gewassen zouden zijn int bosch Erenf.

Odulphus stichtte opt west van Staveren een heerlijck Clooster int jaer 838. 't Welck daer noch stont int jaer 1345. Want doe quam de Grave van Holland daer landen / die in Frieslandt verslaghen werde. Stont oock noch een wyle tijds nae desen. Om de water-bloeden ist inde voorstadt van Staveren opt zuyd overgeset.

Int jaer 1420. verbrandde een gedeelte van de Stadt / 't klooster bleef staende en quam alleen te staen: alsoo de Stadt verkleynt werde. Daer nae ist nae Hemelum verplant. Int jaer 1430. sachmen noch de capelle mettet Clooster van S. Odulphus gesicht / om datter kerckhof seer hoogh was. Anno 1608. op den harden Dofst werden steenen upt de gronde geslaet / overblyffelen van de kerck. 't Granded-boeck der Stadt (seer oudt zijnde) aenwysst Persoonen met naem ende toenaem / welcke verscheptene Coeganghen in Odulphus belde in gebruyck hadden.

Staveren is vande oudste Anze-steden / jaesomen segt de derde in ordre geweest. Haere Privilegien zijn tot Ceulen anno 1549. den 1. October / ende tot Lubek den 16. Maert int jaer 1603. inde vergaderinghe van dese Steden vernient.

Sy zijn d'eerste geweest die de Zond door-boeren. Daerom moetense eerst vertolt worden. 't Is wel gebeurt / datse haer reyse volbracht hebbende ende weder inde Zond komende noch Schepen vonden ligghen / die met haer aldaer aengkomen waren / op de heen-reys. Doch zijn overich verscheptene brieven van haere oude Privilegien: als van Valdemarus. Deenschen Coninck int jaer 1228. ende int jaer 1263. op S. Mattheus dach. Int jaer 1478. des dingsdaegs in de heylighe daghen van Pinxter van Coningh Christianus. Om selere vershotene Penningen werde hun vergunt om voor pder Schip maer een Henricus Roebel tot tol te geven / tot den dach der Woldoeninghe toe. Int jaer 1599. schicktense een Ambassade aen Christianum de 4. Coninck van Denemarchen. Sy heeft haere Privilegien bevesticht en vernient. Nae oudt gebruyck sendense jaerlijcks mettet eerste Schip nae de Zondt een Lepdich slaecken / om haere Privilegien in standt te houden.

De Coninghen van Frankrijck hebben haer oock goede voorrechten verleent: waer af de Brieven noch behouden zijn. Namelijck van Lodewijck de Elfste int 1480. den 9. Julij: van Carel de achtste int jaer 1487. den 20. April. Van Lodewijck de twaelfsten int jaer 1469. den 23. May. Van Fransoyse int jaer 1516. den 31. Martij / mede int jaer 1528. den 30. Julij: oock int jaer 1561. den bysden Aug. Van Carel de 9. int jaer 1561. den 8. October. Daerom oock / brandende dat swaer oorlogh tusschen desen Coninck en Carel

Carel de vyfste / als niemandt inde Nederlan- den op franchijck varen mocht / sy aldaer sonder moepenisse hebben gehandelt. Zijn oock brieven van Jacobus den Schotischen Coninck vant jaer 1499. den 3. May / ende vant jaer 1525. den 8. Junij. Van Albert den Sweed- schen Coninck int jaer 1368. op S. Ja- cobs daeg.

Omtrent het jaer 1200. bloeyde de Stadt noch ten hoogsten. Sy hadden haere eygene beschreyene wetten ende rechten / noch te lesen int oud Grandeboeck. Voerden 't recht ter galge ende swaerd. 't Landt buyten dijelt tusschen Staveren ende Scharle wordt noch hedensdaegs de Galge-venne genoemt. On- trent het jaer 1230. condimen noch met een Kaster oft dalve van Staveren overgaen nae Enckhuyzen doort bosch Crepl. Van die tijdt af begon de Noord-zee de zee-gaten van Texel ende 't Flie wyder te maerken. 't Een men nu 't Flie noemt / was voor henem schier dicht: flieland ende der Schelling / by laegh water aen malckanderen vast zijnde: 't Texeler-gat / werde doen 't Flie genoemt. Omtrent het jaer 1400. was al een bye wyde vaert voor by Staveren / ende Enckhuyzen na de Zuyder- zee. Hier toe hadden oorsaeck gegeven de Olof- sche ende Lupkercksche Conversen / woonen- de op Wieringhen / Texel ende daer omtrent / gravende haerten ende griften / om tot malckan- deren te komen. Alsoo werde aen de stroom der zee een toeganch gemaecht / om die leeghe landen in te nemen. Int jaer 1335. was Sta- veren noch so vermogende ende treffelijck datse oorlogh voerde teghen de Steden Lubek ende Hamburg. Dat verskil is nedergelept doot tusschen spreken der Gesanten van Gent / Brug- ge / Yperen / Dordrecht / Middelburgh ende Zierichzee: gelijck de brieven inde Stadts- kist berustende aenwysen.

De Hollandsche Grave oft syn Stadthou- der / dit Frieslandt berchtende / had syn sit- plaets ende hof binnen Staveren. Graef Flo- ris bechschijde haere privilegien doot een brief gegeven int jaer 1292. tot Albrechts-berg op den 1. April. 't Welck doot Jan / d'eerste van dien naem / verniet is en geapprobeert int jaer 1299. op den Sondach nae midvasten binnen Dordrecht. De Grietmans ende me- dererchters van d'oude buyte van Fronacker (so noemden doe de vyf deelen in Westergo) verclaerden Staveren by te wesen en vergun- den haer een by gelepdt. De brief is gegeven int jaer 1354.

Vernedert doot ongeluck van water / brand / inneminghe / pest / dierte / lagse lang sonder be- sten en was menichmael een nest der Roovers van buyten haer bemachtigende. Sy is int jaer 1516. aen d'eene zijde wat bevesticht: maer int jaer 1522. maecte Georg Schenck een sterck Castle met een Toorn / gewelfende King- muren / opt noordwest: op de selve plaets / daer Albert van Severen een Castle had ge- bout int jaer 1397. Den 24. Aug. int jaer 1572. veroverden de Geusen dit Stedeken ende 't werdt wederom op den 9. September met 62. Turf-schuyten doot twee vaendelen Duptsche ende vyf Walsche knechten ingenomen. Doch sy vonden de Stad ledigh / zijnde de Geusen geblucht. So wert 't Castle ontfet / de derde part der Stadt inde brand gesteecken ende de rest geplondert. Int jaer 1580. den 12. Fe-

bruarij is dat Blockhuys / hebbende 57. jae- ren gestact / afgeworpen: doch wederom op- gebout doot den Grave van Kempenbergh. Int volgende jaer den 1. Maert / quamen d' uitgeweeckene Burgers / gesterckt met een vaendel soldaten / belegerden 't Castle / en dwongen den Gouverneur Dekema tot over- gevinghe. 't Werde aen de zijde na de Stadt afgebroken / en de Stadt bergroot / met een wal ende 3. dwingers vast gemaecht.

Twee wateren loopen doot de Stadt: sy heeft twee havens de zuyder ende noorder elck met een bequame Sluis tot waterlossinghe voor de geheele Provincie.

Voort 40. jaeren leefden noch menschen / die int Clooster Odulphi. staende opt zuiden vande Stadt de misse hadden gehoort ende inde kerke op den autar een Friesche Lief-vrouwe had- den gesien met een Frieschen hoofdoeck opt hooft. En hadden menschen gekent / die int Clooster noch staende opt West ter misse had- den gewest. Doch leefdender die gesien hadden 't outaer vande kerke / staende int westen van de Stadt / by 't afgeworpen Blockhuys. De Straet liggende aende huysen int noordwest wordt noch hedensdaegs de Kerckstraet ghe- noemt. Doch daer gesien hadden een dubbel- buyt van huysen / jae aldaer gewoont. De- se zijn voor langhe afgespoelt gelijck oock den schoonen boomgaert des Castleyns. Men konde voort eenighe jaeren niet een gheene Ebbe so verre wt loopen aen de west zijde als een grof gesjut bereycken kan. Als de windt somtijds lang wt den oosten waept / sietmen ophaelen ende fondamenten van putten / mure- werck / straten etc. d' Opgravinge vanden West int jaer 1612. vertoonde selvaene din- gen. Opt Noord van Staveren heeft een Cloo- ster gestaen: twelck inden jaere 1549. een Ba- gonne wt Gelderlandt geboren / in brand stact wt oorsaecke datse vanden Water al te nauw werde gehouden. 't Was een Schoon Bagune- Clooster met kerck en geboorte / doch ver- armt en van sobere opkomsten. De Bagonne geneerden haer met arbeydt der handen / in- sonderheydt met Linnen-weven. Achtien touwen stonden int Clooster ende een half- brassenning was 't weefloon van een elle sty- tuig. Wonderlijck is Staveren vernedert en verandert doot de zee.

Ter zee vermoctse certijds / nu leven d' in- woonders noch van de zee / gelijck de nabij- rige plaetsen. Sy vaeren ende visschen ter zee: ende geet Staveren goede Stuy- lieden wt. De Regeringe bestaet by een Woedschap van 20. Personen waer van de acht Burgemees- teren zijn. In dit jaer zijn dese navolgendes:

Namen der Regerende Bur- gemeesteren tot Staveren.

Wybrandt Fockes Coycker.
Hans Jarichs de Wilde.
Pieter Roelefs Drent.
Douwe Andries Ockes.
Lyckle Pyters Oude.
De Heere Onias Geldorp.

Symen

264 Beschryvinghe van Frieslandt

Symen Jacobs.

Focke Hilckes.

Johannes Jacobi Haersma, Secret.

Vroedtschappen.

Binte Holles Præses.

Here Obes.

Scholte Scholtes.

Jan Wybes.

Wybrant Annes.

Claes Auckes.

Floris Hannes.

Jan Symens Schelliger.

Rompcke Pieckes.

Epe Tierx Broersma.

Allert Imes.

Gale Hamckes.

't Evangelium bedient Matthias Womelius.
De weech-mercht wordt gehouden op maen-
dach: de jaer-mercht op den 5. October des
daegs na S. Franciscus.

de heer J. ten Huis
Vrijth. 140
Staven

J. Happee
Cobetstraat 51
Leiden
Leiden, 6 Mei 1976

Beste collega-onderzoeker,

De latijnse vertaling gaf nogal wat moeilijkheden.
Ik heb uiteindelijk het oude boek van Winsemius
("Chronijk van Vrieslandt) uit 1622 bekeken op de U.B.
in Leiden. Hij heeft de latijnse tekst en een oud-
hollandse vertaling, waarvan ik een fotocopie heb laten
maken. Ook die vertaling heeft nog wat onzekerheden.
ik zend hem hierbij toe, vergezeld met een uitgetypte tekst
met in de kantlijn enkele aanvullingen.

Om echter zekerheid te krijgen zullen we moeten zoeken
of er ergens iets gepubliceerd is over dit stuk.
Waarschijnlijk meerdere artikelen, maar dat kost meer tijd
om die te vinden.

Mocht u in Leeuwarden zijn en kans zien om in de Kanselarij
ook Winsemius te bekijken: het is de moeite waard vanwege
ook de merkwaardige plaatjes van Friso, ^BRadboud, Aldgillis
en anderen. Ze hebben een rijke fantasie gehad in het begin van
de 17 e eeuw, om zulke voorvadersen zo uit te tekenen!

Ik stuur het toe, opdat we er van de zomer nog eens over
kunnen praten, terwijl we het allebei bekeken hebben.

Misschien weten ze in de Kanselarij wel, wie hierover heeft
gepubliceerd in het verleden.

Intussen met hartelijke groet. Hoe is het in de tuin w.b.
de restanten van vroeger?

van huis tot huis,

J. Happee

Happee

Dr. G.A Wumkes: Stads- en dorpskroniek van Friesland.

Verzamelde berichten uit de Leeuwarder Courant en voor het tijdvak 1700 - 1751 ook uit de Statenresoluties, Hofsententiën, proclamatieboeken, recesboeken en predikantenlijsten. deel 1 over de periode 1700 - 1800. uitgegeven in 1930.

1700 - dec 9.

Advokaat Zacheus van Ghemmenich toe Kingma woonachtig op Kingmastate te Zweins koopt land in Tzum.

Hij is vroedschap te Leeuwarden, pensionaris van Staveren en Hindeloopen, sampt Grietenij van Leeuwarden.

1701 - dec 30.

Nu is hij ook pensionaris van Sloten en Hennaarderadeel. Samt Grietenij van Leeuwarden wordt niet meer genoemd.

1701 - dec 19.

De molenaar Reinder Olafs uit Stavoren tot de galg veroordeeld. Hij voer een schip, toebehorend aan de moeder van Jan Benning. 't Vaartuig was verzekerd, men ging scheep voor Nantes met stukgoederen, maar bij Wight werd het in de grond geboord. Reinier ging over op een ander schip, voer naar Rouaan, waar hij van Jan Beuning - schrijffout? - voor zich en zijn bootsvolk 100 rijksd. ontving en voor zich een obligatie van 500 car. gld. om het schelmstuk te verzwijgen, verklarende dat het schip overzeild was om zo de assurantiepenningen te krijgen. Het schelmstuk werd echter ontdekt

1718 - dec 20

J Fokkema, geboortig uit Dokkum, heeft gezichten op Bolsward, Staveren, Sloten, Dokkum, Harlingen, Franeker en IJlst op koper gegraveerd.

1730 - febr. 1. *✓ zie kranterknipsel.*

Sjouk Harings, wed. Joeke Joekes en Akke Jacobs wed. Johannes Jans te Mantgum kopen voor 315 goudgld van Joh. Piers Stonebrink te Staveren, huizinge, bakkerij, hovinge, c.a. aldaar, bij Jochem Willems c.u. bewoond, hebbende het gemene pad ten O. de pastorie ten Z. Gerrijt Tijsen ten W. en Gerben Tammens ten N.

1731 - mrt 4.

De heer Burmania doet in het college van Ged. Staten verslag van de droevige staat waarin de dijken van Friesland bij Staveren verkeren, gevolg van de paalwormplaag. Hij gaf als zijn mening te kennen, dat de aanleg van een slaperdijk bij Hemelum dringend nodig was. De Staten keurden het voorstel goed en 14 maart 1732 reeds droeg het college aan Johan Vegelin van Clearbergen en de vestingbouwkundige Menno baron van Coehoorn op een kaart te laten maken en een project hoe en tot wiens laste deze dijk zou moeten komen met begroting der onkosten.

1735 - mrt 15.

Ds. H. Hancock te Staveren geciteerd door Gedep. wegens enige hatelijke expressiën op de kansel.

1737 - mrt 16.

Octrooi verleend aan Binke Binkes e.a. te Staveren om alleen in deze provincie een kruitmolen te mogen hebben.

1740 - jan 15.

H. Tromp van Staveren en Fokke Armes van Molkwerum rijden over ijs naar Enkhuizen.

1744 - mei 20.

Ged. vereren aan de kerk van Staveren een nieuw prov. vensterglas.

1745 - mei 16.

R. Idema, beroepen tot rector en 2de predikant te Staveren, doet aldaar zijn intree met

1 Cor. 3 : 5 - 8.

1746 - jan 15.

Een sociëteit tussen scheepsreders en schippers van smak- en kofschepen te Staveren, opgericht met 35 leden.

1746 - mrt 10.

Er zeilen 30 koffen en smakken uit van Staveren, merendeels bestemd voor Frankrijk.

1746 - dec. 17.

Een regiment voetvolk onder bevel van kolonel Glinstra trekt Staveren binnen om er enige tijd garnizoen te houden. Er zijn vele officieren en soldaten bij, die onder de Fransen zijn gevangen. Wervers brengen om hunne plaatsen weder aan te vullen, wel enige recruten aan, maar verscheidene van hen gaan ook weer deserteren.

1747 - jan 1.

Fongerius Domna en Leopoldus du Bois benoemd tot burgemeester van Staveren.

1747 - jan 12.

De verpachting der stadslanderijen te Staveren brengt 1/3 minder op dan enige vorige jaren.

1747 - mrt 30.

Het regiment van Glinstra, groot 400 man, gedurende de winter te Staveren in bezetting geweest onder exacte discipline, vertrekt op 10 schepen naar Leeuwarden.

1747 - mrt 31.

Gedurende deze maand zijn uit Staveren uitgezeild 30 smak- en kofschepen, meest naar Frankrijk. De scheepvaart neemt hier toe, daar er goede gelegenheid is voor equipage, ballast en reparatie op de 2 nieuwe kanthellingen, voor weinige jaren aangelegd.

1747 - april 13.

Uit Staveren vertrekken 75 ruiters van het regiment van Schagen, zijnde des nachts ingekwartierd te Warns en Scharl. In dezelfde nacht zijn er van dat regiment ook te Koudum geweest, komende van Bolsward en Sneek.

1747 - sept 1.

Het nieuwe wierhoofd tot dekking van het Noorderhoofd der haven van Staveren voor weinige jaren aangelegd is met de helft ingekort, vermits de punt daarvan, reeds aan 't overhellen, groot gevaar loopt neer te storten.

1748 - sept 1.

De zeepalen voor 2 jaar te Staveren nieuw geslagen, zijn gans en al door de paalworm vernield.

1749 - mrt 6.

Secretaris Binkes van Staveren wordt niet vrijgesteld van schoorsteengeld voor zijn kruitmolen.

1756 - sept 18.

Verkoop van een grote partij iepen, staande op de stadswal te Staveren.

1758 - juli 16.

IJpe Staak, mr. schilder te Sneek verwittigt, teneinde iemand door de bekendmaking van Thomas Gongrijp mocht worden misleid, dat de aloude glas-, schilder- en brandkunst bij zijn voorouders verre over de 100 en bij hem over de 29 jaar is geëxerceert. Zijn werk kan gezien worden aan de kerkglazen te Staveren. (en andere plaatsen).

Op 29 juli hadden Thomas Gonrijp, mr. schilder te Sneek en zijn broer bericht dat zij de bijna uitgestorven glasschilder- en brandkunde in de vorige staat hersteld, ja volmaakter kleur hadden gegeven, dan voortijds in Friesland bekend was geweest

1759 - dec 29.

Verkoop ener deftige huizinge met cementmakerij gebouwd in 1759 te Staveren, met een grote partij duivesteen.

1760 - febr. 4.

Publieke verhuring van het houden van de Lombard te Staveren voor de tijd van 15 jaar.

1760 - juli 24.

De magistraat van Staveren besteedt het maken aan van een nieuwe landpoort aan het Noordeinde der stad met portierswoning daarop.

1761 - juni 13.

De eigenaars van de kruitmolen te Staveren maken bekend, dat na enige weken stilstand, de werkzaamheden worden hervat, adres vroedsman Jurjen Hermanides te Hindeloopen of burgemeester Douwe Pytters Cramer te Staveren.

1761 - juli 25.

Aanbesteed het leggen van een stenen dam in de Blokhuisgracht te Staveren.

1763 - jan. 28.

Staveren krijgt een zo druk bezoek van Hollanders op schaatsen, dat kooplieden en herbergiers werk hebben hen te bedienen. De zilversmeden kunnen niet voldoen aan de aanvraag naar souvenirs, zodat zij in andere Friese steden het gemaakte zilverwerk moeten opkopen.

1765 - apr. 24.

Oproep voor de vacature van schoolmeester, organist en koster te Staveren, traktement f150.

1765 - mei 7.

Verkocht bij Hendrik Strick te Leeuwarden de bibliotheek van wijlen ds. Herm. Theod. Huidekoper te Staveren.

1765 - mei 8.

Te koop of te huur een brouwerij te IJlst, adres de stoker Adam Holland te Staveren.

1765 - juni 22.

Magistraat en vroedschap van Staveren besteden het opmetselen aan van een grote stenen brug of Piep, met een hoogte van 33 voet lang en 18 breed en grote vleugels ter weerszijden.

1766 - 18 juli.

Gedep. Staten van Friesland laten op afbraak verkopen de 3 oude torens, staande in het bolwerk der Blokhuisgracht en de oude muur aan het einde van de Zuidelijkste toren, lopende dwars door de Groene dijk achter de lijnbaan langs te Staveren.

1768 - juli 1.

De dijksgerigten van Wijmbritseradeel en Hemelum Oldeph. c.a. besteden het maken aan van 2 nieuwe buiten vloeddeuren in de Staverensche Noordersluis.

1769 - juni 3.

Dr. Adrianus van Loon, secretaris te Hindeloopen, biedt te koop aan de geoctroijeerde kruitmolen De Eendragt te Staveren met zijn weid- en hooilanden, gebouw, enz. te zien met een briefje van burgemeester Douwe Pytters te Staveren.

1769 - juli 6.

De magistraat van Staveren besteedt het afbreken en wederopmaken aan van een gedeelte der kerk, bestaande meest in de uitleg aan de Zuidzijde.

1769 - oct. 19.

De magistraat van Staveren besteedt het leidekken van de kerk aldaar aan.

1770 - apr. 1.

Een dagelijkse postwagen aangelegd van Staveren op Bolsward en terug; rijdt 's morgens van Staveren en 's middags na het aankomen van het Leeuwarder trekschip naar Bolsward, vracht 15 st., indien er meer dan een wagenvol passagiers is, worden de nodige bijwagens aangelegd.

5 Augustus 1726

Beroep goedgekeurd van Bernardus Lemstra te Staveren naar Workum, waar hij tevens het rectoraat der lat. school bedient.

30 September 1786

Verkoop van de bibliotheek van wijlen ds. Carel Limberger, emer. predikant en rector te Staveren, waaronder de Tegenwoordige Staat van alle volkeren 33 kleurlijke Fransche banden en de Nederl. Jaarboeken in 78 nette Blancarde banden, insecten in liquor, een electriseermachine met zijn apparatus enz.

1771 - aug. 28.

Bij Maijke Rimmers te Staveren, wed. van wijlen T. v.d. Veen, organist, te koop een grote partij muziek, een deftig steertstuk, een dubbeld clavicordium, geschikt tot een voetpedaal er onder, enige fluyten en bas.

1773 - juli 23.

Prins Willem v komt met een jacht in Lemmer aan. Na de ontvangst reist hij via Heerenveen naar Oranjewoud. De volgende dag reist hij door naar Leeuwarden.

Gedrukt bij H.A. de Chalmot te Leeuwarden. Een gedicht van ds. E. H. Tenckink te Staveren, getiteld: Celsissimo principi Gulielmo v Leovardiam ingresso.

1774 - mrt 19.

De kerk te Staveren zal worden vervloerd.

1774 - mrt 30.

Gedrukt bij A. Ferwerda te Leeuwarden: Mr. S. Binckes, Beginselen der rechtskunde in Friesland en elders. deel1. prijs f1,50.

1774 - mei 28.

Verkoop der scheepstimmerwerf van de wed. wijlen vroedsman Greuld Meinema te Staveren.

1774 - sept. 13.

Gedep. Staten van Friesland schrijven de officieren en magistraten aan om order te stellen dat in hun district het gebruik der nieuwe rympsalmen in de kerken worde ingevoerd tegen 1 jan.

1775 en te bezorgen, dat voor de predikant en schoolmeester of voorlezer in iedere kerk één dezer nieuwe psalmboeken voor handen zij, die geleverd zullen worden ten koste van de kerk.

1777 - nov. 22.

K. Sannes tekent Hommerts, Wijns, Ee en Staveren, zoals ze waren in 1750.

1783 - mrt 1.

Verschenen bij H. Post te Leeuwarden: Contraprotest door de volmachten de steden Harlingen, Staveren en Workum wegens het al of niet opdragen der ambulatoire ampten en commissiën op 't quartier der steden vallende.

1785 - mrt. 12.

Verschenen bij Joh. Seydel te Leeuwarden: Naamlijst der Grietslieden en secretarissen in Friesland van de vroegste tijden af tot op het tegenwoordige.

1785 - sept. 16 - 17.

De gemalin van stadhouder Willem v arriveert met haar 3 kinderen te Lemmer. Zij soupeerden 's avonds aldaar bij de grietman R.L.A. de Kempenaer. Na 's nachts op de jachten te hebben geslapen, vertrekken zij naar Staveren, waar de burgerij voor 't stadhuis in de wapenen paradeert. Na de audiëntie heeft de maaltijd plaats ten huize van Jr. C. de Bigot. Vandaar gaat het naar Workum.

Het vorstelijk gezin woont o.a. het tweede eeuwfeest van de Franeker hogeschool bij.

1786 - sept. 30.

Verkoop bij Abelus Siccama, boekverkoper op de Eewal te Leeuwarden, de bibliotheek van wijlen ds. Carel Limberger, emer. pred. en rector te Staveren.

1787 - mrt 30.

De dijkgraaf A.C.J. de Bere, dijkgraaf over Hemelum Oldephaert c.a. contributie Zeedijken, benevens het verdere Dijksgerechte besteden aan: een aantal roeden palagie heiwerk, zo nieuw als reparatie ten N. en Z. van Staveren, Hindeloopen en Workum, alsmede een leverantie van 350 lasten huissteen en 100 lasten zware balsteen en 100 lasten handbalsteen.

1787 - sept. 23 - 24.

De gepretendeerde Staten van Friesland zijn des nachts uit Franeker gevlucht naar Staveren en elders.

1787 - sept. 26.

Een detachement infanterie en een escorte cavallerie, voorzien van enige veldstukken onder commando van kolonel J. de Schepper, trekt uit Leeuwarden naar Bolsward, Workum en Staveren om de aldaar samengerotte menigte, die uit Franeker is gevlucht te verjagen.

1789 - mrt 7.

Verschenen bij H. Post te Leeuwarden; Vervolg van het Gedenk-Almanach der gewapende burgerlijke bedrijven lopende over het gebeurde te Franeker, Makkum, Workum, Staveren, Hindeloopen, Sloten, de Lemmer, Stiens enz

1790 - aug. 11.

Op afbraak verkocht de kruitmolen De Eendragt te Staveren waarin 3 stel stenen, een paardestal voor 8 paarden, een schuur voor 8 koeien, een salpetteraffinadeij met koperen ketel van 5 voet, 4 koperen bekkens circa 4 voet in diameter, turfschuur enz. aan de Warnservaart.

1791 - sept. 9 - 10.

Bezoek van prins Willem v aan Hindeloopen, waar hij het huis bezichtigt van burgemeester A. Taykes: nachtverblijf te Staveren bij de secretaris Dr. B. F. Swalue: bezoek aan Sloten enz.

1795 - febr. 14.

Te Staveren wordt de provisionele regering in de grote kerk aan de burgerij voorgedragen, vanwaar zij met het comité revolutionair onder geleide van de schutterij gaan om zitting te nemen. Voorts wordt de vrijheidsboom geplant en door jonge vrijsters de dans uitgevoerd. Dit planten van vrijheidsbomen gebeurt de hele maand maart en april ook nog.

1795 - april 2.

De burgersociëteit "Tot heil van Stad en Land" te Staveren verzoekt correspondentie.

Staveren

9 December 1700

Advocaat Zacheus van Chemmenick toe Kingma, vroedschap te Leeuwarden, pensionaris van Staveren en Hindeloopen, sampt Grietenij van Leeuwarden, op Kingma State te Zweins begeert te kopen de helft van een zathete Schillaart, groot 60 pondematen (de andere helft behoort vrouwe Anna Lucia van Julsingh, huisvrouw van den hr. Valck uit Groningerland) voor 1500 goudgl. van Jhr. Willem Verruci, buiten Leeuwarden woonachtig, maar Anna Lucia de Lannoy geb. Boelens, vrouw van Charles de Lannoy, majoor der brigade en ritm. van een compagnie paardvolk, sampt Maria van Doys, gehuwd met Jan Lodewijk van Doys, protesteeren tegen den verkoop.

20 December 1718

J. Folkema, geboortig uit Dokkum, heeft gezichten op Bolsward, Staveren, Sloten, Dokkum, Harlingen, Franeker en IJlst op koper gegraveerd.

1 Februari 1729

Sjouk Harings, wed. Joeke Joekes en Akke Jacobs wed. Johaness Jans te Mantgum koopen voor 315 goudgl. van Joh. Piers Stonebrink te Staveren, huizinge bakkerij, hovinge, c.d. aldaar, bij Jochum Willems c.u. bewoond, hebbende het gemeene pad ten O. de pastorie ten Z. Gerrit Tijsen ten W. en Gerben Tammen ten N.

4 Maart 1732

De heer Burmania doet in het College van Ged. Staten verslag van den droevigen staat waarin de dijken van Friesland bij Staveren verkeeren, gevolg van de paalwormplaag. Hij gaf als zijn meening te kennen, dat de aanleg van een Slaperdijk tot hij Hemelum dringend noodig was. De Staten keurden het voorstel goed en 14 Maart 1732 reeds droeg het College aan Johan Vegelin van Claerbergen en den Vestingbouwkundige Menno baron van Coehoorn op een kaart te laten maken en een project hoe en tot wiens laste deze dijk zou moeten komen met begroting der onkosten.

16-17 September 1785

De gemalin van stadhouder Willem V arriveert met haar 3 kinderen te Lemmer; zij souperen 's avonds aldaar bij den grietman R. L. A. de Kempenaer. Na 's nachts op de jachten te hebben geslapen, vertrekken zij naar Staveren, waar de burgerij voor 't stadhuis in de wapenen paradeert. Na de Audientie heeft de maaltijd plaats ten huize van jr. C. de Bigot. Vandaar gaat het naar Workum, waar de vorstelijke familie wordt ontvangen door Prof. P. Camper. Te Hindeloopen paradeert het exercitie-genootschap en is er receptie bij den heer A. van Loon. Vandaar komt men te Bolsward, waar na de parade der burgerij op het stadhuis ten stadhuize een collation wordt aangeboden. De regen heeft inmiddels de wegen zoo onbruikbaar gemaakt, dat de reis per jacht wordt voortgezet en men 's avonds 11 uur op het Schavernek te Leeuwarden aankomt. Jan Doedes te Hindeloopen roept met veel drift en toorn: Oranje boven en wordt deswege tot een jaar tuchthuisstraf veroordeeld.

Stads- en Dorpskroniek van Friesland deel 2. Van 1800 - 1900.
Dr. G.A. Wumkes.

1803 - mei 21.

Verschenen bij I. Verwey te Workum: Kerklied om gezongen te worden op de dank- en bededag, door P.D. Visser, gering zeilmakersknecht te Stavoren, op de wijze van psalm 106.

1805 - mei 29.

Verkoop bij D. Romar te Franeker de bibliotheek van wijlen W. Keuchenius, doctor en convooimeester te Staveren.

1805 - juli 20.

Verkocht in de Witte Arend te Staveren 4 pondematen greidland, geheten Oostermonnikeveld aldaar.

1809 - april 19.

Aanbesteed het uitwegen van alle oude palen en het achteroverwerken van de aarden wal te Staveren.

1814 - dec. 3.

Verkocht in de weeskamer te Staveren het voormalige arme- of weeshuis aldaar.

1816 - jan. 22.

Dr. A. Koopmans te Staveren, die te Londen onder leiding van bekwame artsen met koepokstof had gewerkt, houdt in de L. C. een warm pleidooi voor de vaccinatie, noemt ze een zaak der gehele mensheid en citeert het woord van Marcus Hetz te Berlijn: "Het enten is geen twijfelachtige zaak meer, zij is de zekerheid zelve, waarvan men buiten de mathesis bezwaarlijk een gelijke kan voortbrengen en ik reken het evenzeer een plicht de kinderen te enten als ze niet hulpeloos te laten, in hun behoeften te voorzien en spijs en drank te geven".

1817 - sept. 24.

Ds P.W. Veenstra te Sneek reikt in de Grote Kerk aldaar, namens het Nutsdepartement eerbeloningen uit aan 3 vissers uit Staveren voor het redden van drenkelingen.

1819 - mei 21.

Gevraagd een dokter-chirurgijn-vroedmeester te Staveren op een inkomen van f 125.

1820 - juli 29.

De prins van Oranje komt 's morgens 4 uur met een jacht van Amsterdam te Lemmer, geeft daar audientie aan allerlei corporaties, komt ten huize van de grietman Andringa de Kempenaer en zet zijn reis te 10 uur voort over Staveren naar Hindeloopen. Daar wordt hij verwelkomt door de burgemeesters D.J. Duif en J. Alderts en door 6 juffers in de oude klederdracht. Over Workum en Sneek begeeft Z.H. zich naar IJsbrechtum enz.

1822 - febr. 18.

Aanbesteed te Amsterdam door de Marine-Kommandant de reparatie aan de Kerktoren te Staveren.

1824 - april 13.

Geveild een stadshuis aan de Voorstraat te Staveren en een huis voor school gebruikt door de onderwijzer Jacob Hyltjes Fortuin aldaar.

1835 - jan. 9.

De kerkvoogden der Herv. Gemeente te Staveren roepen alle eigenaars van graven op wegens de vervallen toestand der grafstenen in de Kerk

1845 - juli 31.

Verkoop der 2 klokken van Staveren, de ene wegende plm. 1176 Ned. ponden, ong. 1 el 22 duim wijd en 1 el 27 duim hoog, met deszelfs ogen, versierd met lofwerk en omschrift, waarvan het jaartal is uitgedrukt naar de uiterlijke kentekenen 1223; de andere wegende plm. 793 Ned ponden en omstreeks wijd 1 el 10 duim, hoog 1 el 24 duim, versierd met sierlijk lofwerk en omschrift. Anno 1488.

1860 nov. 8.

Aanbesteed het afbreken en het weer opbouwen van een nieuwe Herv. Kerk te Staveren.

1869 - mrt 18.

Fries vers in de Bolsw. Cour. van J.K. Holkeboer te Staveren.

1888 - juni 29.

Aanbesteed het afbreken der oude en het bouwen van een nieuwe Herv. pastorie te Staveren.

1899 - mei 11.

Lezing te Staveren over Neerlands Visserij door J.J. Zier Visser te Alkmaar